

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

*До 200-річчя Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна та
відродження юридичного факультету*

**В. В. Богдан
С. М. Барвено**

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ВЛАСНОСТІ

Методичні вказівки та завдання до практичних занять

Харків – 2004

УДК 3 47 (076)
ББК 67. 304
Ц 57

*Затверджено на засіданні Вченої ради філософського факультету
Харківському національного університету
імені В. Н. Каразіна (протокол №9 від 21.05.04)*

Рецензент: кандидат юридичних наук, професор кафедри цивільно-правових дисциплін Харківського економіко-правового університету Чобот О. А.

Богдан В. В., Барвено С. М. Цивільно-правове регулювання відносин власності: Ц 57
Методичні вказівки та завдання до практичних занять. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2004. – 76 с.

Практикум містить основні положення про власність і право власності, про його форми і види, про підстави і засоби здійснення захисту й припинення права власності. Питання теми викладені відповідно до чинного законодавства України та вимог Міністерства освіти і науки України. Кожна тема має перелік основних нормативних актів та літератури, завдання і методичні вказівки для підготовки до практичних занять.

Практикум призначений для студентів і викладачів юридичних факультетів, а також для всіх, хто вивчає і кого цікавлять проблеми права власності.

УДК 3 47 (076)
ББК 67. 304

© Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2004
© Богдан В. В., 2004
© Макет обкладинки Дончик І. М., 2004

Загальні положення

Спецкурс «Цивільно-правове регулювання відносин власності» є частиною курсу «Цивільне право». Він призначений для детального вивчення студентами теорії права власності, цивільно-правового регулювання відносин власності за допомогою норм діючого в цій галузі цивільного законодавства та основних питань, які виникають у практиці його застосування.

Цивільний кодекс України, що набрав чинності з 1 січня 2004 року, значно поліпшив стан правового захисту прав власника. Він принципово підвищив статус приватної власності, увів такі нові інститути, як набувальна давність, сервітути тощо. Вони мають забезпечити успіх соціальної орієнтації ринкових перетворень у державі. Виходячи з цього, цивільно-правовий інститут права власності посідає центральне місце в Цивільному кодексі України. Усі інші його розділи та інститути обслуговують здійснення та захист речових прав власності фізичних та юридичних осіб і держави. Тому освоєння студентами даного спецкурсу має вирішальне значення для опанування курсу цивільного права взагалі.

Правильне уявлення про форми та види права власності, їх склад, правовідносини, підстави виникнення, особливості здійснення та захисту допоможе усвідомити і сутність інститутів зобов'язального права. Це також надасть студенту змогу більш чітко уявити інститути земельного, аграрного, екологічного та інших галузей права, які теж регулюють відносини власності.

Основною формою вивчення питань цього спецкурсу є самостійна робота студентів. Певною мірою це викликано незначною кількістю лекцій та семінарських занять, відсутністю стабільної практики застосування нового Цивільного кодексу України та значною кількістю нормативних актів. Успішне опанування програми цього спецкурсу передбачає:

- самостійне творче осмислення змісту лекцій;
- опанування відповідного законодавства, постанов Пленуму Верховного суду України і Вищого господарського суду України, а також опублікованої практики застосування законодавства про власність;
- творче вивчення монографій, посібників та періодичної літератури;
- підготовку до практичних, семінарських та індивідуальних занять і консультацій;
- участь у наукових конференціях, конкурсах і гуртках, а також підготовку до заліку.

Для кращого опанування теми лекції студенти мають спочатку ознайомитись з нею за підручником та нормативними актами. Необхідно, щоб Цивільний кодекс України та законодавчі акти з теми студенти мали із собою на лекціях і на семінарських заняттях.

Практичні заняття проводяться у формі колоквиумів, написання контрольних робіт та розв'язання задач, передбачених цим посібником. При підготовці до практичних занять студенти повинні вивчити конспекти лекцій та розділи підручників із відповідної теми і рекомендовану додаткову літературу.

Для розв'язання задач необхідно також опанувати нормативні акти та постанови Пленумів Верховного суду України. Задачі мають бути вирішені в письмовій формі в окремому зошиті для практичних занять. Текст норми закону, що використовується для їхнього вирозв'язання, має бути повністю наведеним. Розв'язання задачі повинно бути складено з умовних трьох частин. У першій (описувальній) частині слід викласти фабулу справи відповідно до умов задачі. У другій (мотивованій) частині слід надати юридичний аналіз доказів та думок сторін щодо задоволення позову. Третя (резолютивна) частина базується на базі попередніх двох і з посилкою на закон дає відповідь на те, як повинна бути вирішена справа.

При відповіді на практичному занятті студент повинен викласти своє розв'язання справи і бути готовим дати відповідь на теоретичні питання з відповідного розділу теми. Викладач організовує дискусію щодо запропонованого розв'язання. В ній може виступати кожний студент незалежно від того, чи згоден він із запропонованим розв'язанням задачі. Після того, як викладач зробив висновки, дав аналіз розв'язанням та доказам сторін, студенти мають внести у свої зошити виправлення й доповнення.

У разі, коли практичне заняття відбувається у формі колоквиуму, студенти повинні опанувати лекції, рекомендовану літературу та нормативні акти з даної теми.

Тема 1. Форми, види та підстави виникнення права власності (загальні положення)

При вивченні цієї теми слід звернути увагу на поняття власності в економічному та юридичному розумінні. Як економічна категорія власність – це історично зумовлені суспільні відносини між людьми з приводу присвоєння засобів та продуктів виробництва. Їх сутність становить присвоєння

речей своєю владою й у своїх інтересах та відношення до присвоєних речей, як до своїх, і усіх інших осіб до цих речей, як до чужих.

Право власності – це система правових норм, що регулюють відносини володіння, користування та розпорядження річчю на свій розсуд і у своїх інтересах. *Право власності в об'єктивному розумінні* – це сукупність правових норм, що закріплюють право особи на володіння, користування та розпорядження майном, а також норми щодо охорони й захисту прав власника від незаконних дій третіх осіб. *Право власності в суб'єктивному розумінні* – це юридично забезпечена можливість власника володіти, користуватись та розпоряджуватись належним йому майном на власний розсуд у межах, передбачених законом.

Право власності належить до речового права і має властиві йому риси. Крім того, на відміну від зобов'язального права, право власності породжує абсолютні правовідносини.

Відповідно до ст. 13 Конституції України, а також до ст. 324 – 327 Цивільного кодексу України *формами права власності* визнаються:

- а) право приватної власності;
- б) право власності юридичних осіб;
- в) право державної власності;
- г) право власності Автономної Республіки Крим.

Момент виникнення права власності закон пов'язує з моментом передачі речі, правостановчих документів або з моментом його реєстрації. Із цього моменту новий власник приймає на себе ризик випадкової загибелі та пошкодження речі.

У межах цієї теми слід з'ясувати передбачені главою 24 Цивільного кодексу України підстави і способи набуття права власності. В теорії цивільного права вони умовно поділяються на первісні, похідні, загальні й спеціальні. Закон регулює наступні *підстави набуття права власності*: юридичною особою публічного права; добросовісним набувачем на майно, відчужене особою, яка не мала на це право; на новостворене майно; на перероблену річ; на безгосподарну річ; на рухому річ, від якої власник відмовився; на знахідку; на бездоглядну домашню тварину; на скарб; на дари природи; за набувальною давністю; в ре-зультаті приватизації державного майна та майна, що є кому-нальною власністю.

Питання для семінарських занять:

1. Поняття власності і права власності.
2. Право власності як речове право.

3. Право власності в об'єктивному і суб'єктивному розумінні.
4. Склад правовідносин права власності.
5. Форми й види права власності.
6. Підстави і способи виникнення права власності.
7. Момент виникнення права власності.
8. Правоустановчі документи власника.
9. Здійснення та обмеження права власності.
10. Припинення права власності.

Основні нормативні акти та література:

1. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про економічну самостійність: Закон Української РСР від 3 серпня 1990 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1990. – № 34. – Ст. 499.
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р., зі змінами та доповненнями // Голос України. – 2003. – 12 березня.
4. Житловий кодекс України від 30 липня 1983 р., зі змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1983. – №28. – Ст. 573.
5. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 10. – Ст. 98.
6. Про власність: Закон України від 07. 02. 1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 20. – Ст. 249.
7. Про оренду державного та комунального майна: Закон України від 10. 04. 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 30. – Ст. 416.
8. Про цінні папери і фондову біржу: Закон України від 18. 06. 1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 38. – Ст. 508.
9. Про нотаріат: Закон України від 02. 09. 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 39. – Ст. 384.
10. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 6 червня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 39. – Ст. 333.
11. Про внесення змін та доповнень до Тимчасового положення про порядок реєстрації прав власності на нерухоме майно: Наказ Міністерства юстиції України від 28.01.2003 р. // Офіційний вісник України. – 2003. – № 8.
12. Дзера О. В. Розвиток права власності громадян в Україні. – К., 1996.

13. Законодавство України про нерухомість / Упор. Гутарін Я. М. – К., 1999.
14. Камышаский В. П. Право собственности: пределы и ограничения. – М., 2000.
15. Онуфріенко О. Особливості похідних способів набуття права власності на цінні папери // Право України. – 2000. – № 2.
16. Право собственности в Украине / Под ред. Я. Н. Шевченко. – К., 1996.
17. Погрібний С. О. Володіння у цивільному праві. – Одеса, 2002.
18. Собственность граждан: Юридический справочник / НАН Украины: Институт государства и права им. В. М. Корецкого; Відповід. ред. Ю. С. Шемшученко – К., 1997.
19. Шевченко Я. М. Власність і право власності. – К., 1994.

Завдання 1

Громадянин Вікторів на автомобільному ринку «Лоск» м. Харкова домовився з гр. Папаряном про купівлю автомобіля «Вольво» за 7 тис. доларів США. Для зменшення розміру сплати податків та мита сторони зазначили вартість автомобіля в 3 тис. доларів. Залишок Вікторів мав передати продавцю готівкою віч на віч без участі нотаріуса. Однак Вікторів не виконав свою обіцянку і зовсім відмовився від передачі цих грошей.

Папарян звернувся до юридичної консультації за допомогою в складанні позову до суду. Його також цікавило, чи перейшло до покупця право власності на автомобіль, чи виникло у нього право на 4 тис. доларів, недоплачених йому покупцем. Крім того, він хотів знати, як можна повернути свій автомобіль.

Розберіть на цьому прикладі підстави та особливості виникнення права приватної власності на автомобіль. Дайте відповідь на поставлені питання.

Завдання 2

Під час прокладання теплотраси через земельну ділянку, що знаходилась в межах помешкання гр. Сидоренка, робітники підприємства «Тепломережі» викопали заховані в просма-леномому ящику золоті стародавні прикраси із золота. Вони вирішили поділити їх між собою. Згодом про це дізналися представники органів місцевої влади, які вказали на необхідність передати цей скарб державі. У свою чергу гр. Сидоренко вважав, що скарб знайшов саме він, а тому і належить скарб лише йому. Із цими доказами Сидоренко звернувся до юриста.

Розберіть склад правовідносин власності, визначіть підстави і правила виникнення права власності на скарб. Кому належить скарб?

Завдання 3

Під час святкування Нового року родина Коливанових прийшла в гості до свого друга Пашкова, де зібралася велика компанія спільних знайомих. На прохання Пашкова Коливанов приніс свій магнітофон «Panasonic». Після святкування Нового року Коливанови пішли додому спати. Коли 5 січня Коливанов прийшов до Пашкова за магнітофоном, він довідався, що Пашков подарував його своїй знайомій Туровій. Замість магнітофона він запропонував Коливанову гроші або почекає, поки він придбає йому такий саме магнітофон. За захистом своїх прав Коливанов звернувся з позовом до суду про витребування магнітофона. Під час судового засідання Турова заперечувала проти повернення магнітофона. При цьому вона посилалась на те, що право власності у неї виникло на законних підставах.

Хто є власником магнітофона? Як має бути вирішена справа?

Завдання 4

Після смерті батька Хлебникова одержала в спадщину бібліотеку, в якій були книги з позначками, зробленими М. В. Гоголем. Оскільки вона мешкала в комунальній квартирі, то розмістила книги у своєму гаражі. Довідавшись про це, адміністрація міської бібліотеки звернулася до міського відділу культури з тим, щоб він зажадав від Хлебникової забезпечити належне збереження книг або повернути їх державі.

Хлебникова пояснила, що їй ніде зберігати книги. Тоді відділ охорони пам'яток культури міськвиконкому звернувся до суду з позовом про примусовий викуп цих книг і передачу їх на збереження в спеціально обладнане сховище. Хлебникова проти позову заперечувала на тій підставі, що після смерті батька, який збирав цю колекцію все життя, книги дорогі їй як пам'ять про нього, і вона сподівається, що якщо книги дійсно мають високу художню й культурну цінність, то їй виділять окрему квартиру, і вона туди перевезе книги на збереження.

Поясніть особливості виникнення та здійснення права власності на пам'ятки містечтва. Розберіть докази сторін та вирішіть справу.

Завдання 5

Сорочкін вирішив придбати в магазині «МКС» монітор для свого комп'ютера. Після його перевірки й сплати в касу його вартості продавець почав готувати монітор до передачі покупцеві. Сорочкін хотів допомогти продавцю в упаковці монітора і протягнув руки, щоб узяти його з прилавка. Однак під час передачі покупцю продавець вирішив, що той його вже тримає, й відпустив свої руки. Від падіння монітор отримав пошкодження. Тоді гр. Сорочкін почав вимагати замінити цей монітор на інший. Продавець же наполягав на тому, що оскільки покупець сплатив його вартість, не втримав його, то тим самим виявив необережність до своєї власності. Разом із монітором, на думку адміністрації магазину, до покупця перейшов і ризик випадкової загибелі речі. Після відмови в заміні Сорочкін звернувся до товариства захисту прав споживачів за захистом своїх прав.

Хто несе ризик випадкової загибелі речі? Дайте юридичний аналіз справи й доказам сторін.

Завдання 6

До селянського фермерського господарства Григоренка пристала безпритульна корова. Ніхто із сусідів на його оголошення не звернувся. Оскільки до збору врожаю ще було далеко і корову нічим було годувати, то фермер її забив. Отримане м'ясо він продав на базарі, а шкіру передав на шкіряний завод в обмін на вироби зі шкіри. Через деякий час про це стало відомо в районі, і через два місяці до нього з претензією з'явився власник корови.

Як мав поступити фермер за умов цивільного законодавства України? Чи виникло у фермера право приватної власності на корову, до кого і які вимоги може висунути власник корови?

Тема 2. Право приватної власності фізичних осіб

Право приватної власності являє собою правовий інститут, що закріплює індивідуальну приналежність речі. Суб'єктами права приватної власності є фізичні та юридичні особи. Для кращого розуміння цього інституту та враховуючи особливості цих суб'єктів власності в здійсненні своїх правомочностей, окремо вивчається право приватної власності фізичних та юридичних осіб.

До прийняття Закону «Про власність» та нового Цивільного кодексу України 2003 року в попередньому законодавстві

існував інститут права особистої власності громадян. Не усуваючи, а припускаючи й охоплюючи особисту власність, режим права приватної власності розширив підстави її виникнення, об'єкти й зміст правомочностей фізичної особи. Основні відмінності полягають у тому, що приватна власність виникає не тільки з власне індивідуальної праці громадянина, але й у результаті найманої праці інших осіб. Вона передбачає участь особи в підприємницькій діяльності. Крім того, її об'єктом стає як побутові речі, предмети домашнього вжитку, споживчі речі та предмети особистого користування, так і засоби виробництва, земля. При цьому і сам суб'єкт права приватної власності стає учасником підприємницької діяльності.

Суб'єктами права приватної власності фізичної особи у відповідності до ст. 11 Закону України «Про власність» та ст. 324 ЦК України є:

- громадяни України;
- іноземні громадяни;
- особи без громадянства.

Об'єктами права приватної власності є: житлові будинки; квартири; предмети особистого побуту; дачі; садові будинки; предмети домашнього господарства; худоба; земельні ділянки; насадження на земельній ділянці; засоби виробництва; вироблена продукція; транспортні засоби; кошти, акції, інші цінні папери, а також інше майно споживчого й виробничого призначення (п. 1 ст. 13 Закону України «Про власність»).

Склад і кількість майна, що може перебувати в приватній власності фізичних осіб, не обмежується, крім випадків, передбачених законом.

Для визначеної категорії майна законодавством установлюється обмеження в їхньому цивільному обороті (наприклад, Постанова Верховної Ради України від 17 червня 1992 р. «Про право власності на окремі види майна»).

Підстави виникнення і припинення права приватної власності підрозділяються на первинні і похідні. Перелік підстав виникнення приватної власності подано у ст. 12 Закону України «Про власність»:

1. Праця громадян – як основа створення й збільшення їхньої власності;
2. Громадянин здобуває право власності на доходи від участі в суспільному виробництві, індивідуальної праці, підприємницької діяльності, вкладення засобів у кредитні установи, акціонерні товариства, а також на майно, отримане внаслідок

успадкування чи висновку інших угод, не заборонених законом.

Самостійною підставою виникнення права приватної власності є участь у приватизації. Усі підстави виникнення права власності можна розглядати як юридичні факти. Слід мати на увазі, що оскільки Цивільний кодекс України знає аналогію права та закону, він тим самим допускає виникнення права приватної власності також за підстав, що прямо не передбачені актами цивільного законодавства. У більшості випадків сукупність юридичних фактів, що є підставою виникнення права власності, одночасно є і підставами припинення права приватної власності.

Проаналізуйте підстави припинення права власності, звернувши увагу на те, що воно може мати місце і без виникнення його в іншій особі. Саме до таких підстав належать: споживання речі її власником; вилучення речі із цивільного обороту; у силу подій чи неправомірного поведіння третіх осіб.

Питання для семінарських занять:

1. Поняття права приватної власності фізичних осіб.
2. Суб'єкти права приватної власності фізичних осіб.
3. Об'єкти права приватної власності фізичних осіб.
4. Підстави та способи набуття права приватної власності фізичних осіб.
5. Момент виникнення й припинення права приватної власності фізичних осіб.
6. Здійснення та обмеження права приватної власності фізичних осіб.
7. Право приватної власності фізичної особи – підприємця.
8. Особливості припинення права приватної власності фізичних осіб.

Основні нормативні акти та література:

1. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р., зі змінами та доповненнями // Голос України. – 2003. – 12 березня.
3. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 10. – Ст. 98.
4. Про власність: Закон України від 7 лютого 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 20. – Ст. 249.

5. Про селянське (фермерське) господарство: Закон України від 22. 06. 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 16. – Ст. 93.
6. Про приватизаційні папери: Закон України від 02. 03. 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 24. – Ст. 352.
7. Про право власності на окремі види майна: Постанова Верховної Ради України від 17. 06. 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 15. – Ст. 99.
8. Про прискорення земельної реформи та приватизацію землі: Постанова Верховної Ради України від 13 березня 1992 року. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 25. – Ст. 355.
9. Про приватизацію земельних ділянок: Декрет Кабінету Міністрів України від 26. 12. 1992 р. // Голос України. – 1993. – 15 січня.
8. Про угоди щодо відчуження земельної частки (паю): Закон України від 18 січня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 11. – Ст. 55.
9. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 6 червня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 39. – Ст. 333.
10. Дзера О. В. Розвиток права власності громадян в Україні. – К., 1996.
11. Камышаский В. П. Право собственности: пределы и ограничения. – М., 2000.
12. Право собственности в Украине / Под ред. Я. Н. Шевченко. – К., 1996.
13. Право собственности в Украине / За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецовой. – К., 2000.
14. Самійленко В. М. Об'єкти права приватної власності // Проблеми розвитку цивільного законодавства й методологія викладання цивільно-правових дисциплін: Сб. – Х., 1993.
15. Шевченко Я. М., Венецька М. В., Кучеренко І. М. Власник і право власності. – К., 1994.

Завдання 1

Луговий домовився зі своїм сусідом Гуровим про купівлю-продаж автомобіля «Шкода» 1983 року випуску за 1500 доларів США. При цьому Гуров 1 тис. доларів США – виплачує в момент передачі автомобіля, а інші 500 доларів США, протягом 6 місяців. Луговий видав Гурову генеральне доручення на право володіння, користування і розпорядження своїм автомобілем. Після закінчення 6-місячного терміну, у зв'язку з незробленим остаточним розрахунком, Луговий скасував у нотаріальній

конторі своє доручення і написав у ДАІ заяву про розшук і вилучення автомобіля.

Дізнавшись про це, Гуров звернувся в суд із зустрічним позовом до Лугового. Він вимагав визнання саме його (Гурова) власником автомобіля, обґрунтовуючи це тим, що автомобіль виявився гіршого стану, ніж було оговорено сторонами: фактичний пробіг автомобіля втриє перевищує показник спідометра. Ринкова ціна такого автомобіля – до 800 доларів США.

Розберіть доводи сторін. Чи можливо оформляти право власності на автомобіль на підставі генерального доручення?

Завдання 2

Антрактов організував авторемонтну майстерню, пристосувавши під неї свій гараж, який розташовано в підвалі його власного будинку. У зв'язку зі збільшенням кількості замовлень він вирішив розширити справу і звести поряд із будинком великий бокс на чотири машини. Однак орган місцевої державної адміністрації, в який Антрактов звернувся за погодженням проекту, відмовив йому у видачі дозволу на будівництво. Відмову мотивували тим, що від його сусідів надходить багато скарг на те, що така підприємницька діяльність спричиняє їм суттєві незручності. Вона призводить до постійного шуму, загазованості, збільшується небезпека травмування дітей тощо.

На цих підставах місцева державна адміністрація поставила питання про неможливість подальшого продовження ним цієї діяльності взагалі. У свою чергу, Антрактов вважав, що будинок та земельна ділянка належать йому на праві приватної власності, він не залежить від сусідів у здійсненні своїх прав власності і сам вирішує, як їх використовувати. Тому він вирішив оскаржити дії місцевої адміністрації у судовому порядку.

Які існують правила виникнення права приватної власності на виробничі приміщення? Як має бути вирішено спір у суді? Чи задовольнить суд позов Антрактова і чи можуть органи місцевої адміністрації або його сусіди вимагати припинення його підприємницької діяльності за місцем проживання?

Завдання 3

Рейхман після смерті батька вирішив продати заміський будинок, що належав у свій час його діду, який у 1933 – 1939 рр. був оперативним співробітником НКВС. Під час передпродажного ремонту при перестиланні підлоги Рейхман знайшов

золотий кубок із золотими прикрасами й коштовностями. Діамантове кільце він подарував своїй доньці, а сережки й кільця – своїй дружині.

Знайома його доньки, Катерина Рощина, в цих прикрасах упізнала кільце, сережки й кільце, які належали її матері, відомій харківській артистці, розстріляній в 1937 р. за зв'язок із білогвардійцями. Раніше вона їх бачила на фотографії, які залишилися від матері і були зроблені за святковим столом. Саме ці коштовності були одягнені на її матір у день арешту.

Рощина звернулася в суд із позовом на доньку Рейхмана про витребування коштовностей. Вона представила фотографію матері, зроблену в 1937 р., на якій були надіті зазначені коштовності, і розв'язання про реабілітацію матері. Рейхман позовні вимоги не визнав на тих підставах, що в архівних документах про арешт Рощиної ніде не зазначалося про наявність на ній коштовностей, і його дід також був розстріляний у 1939 р. І в будь-якому випадку в силу набувальної давнини він є власником коштовностей.

Розберіть склад правовідносин приватної власності в цьому випадку. Вирішіть справу.

Завдання 4

Під час прогулянки в парку Вікторов знайшов барсетку, забуту кимось на ослоні. У ній виявилися гроші, подарунковий комплект жіночих прикрас, електронна записна книжка, паспорт, права водія і техпаспорт на автомобіль «Форд» на ім'я громадянина Артемова. Увечері в телевізійних оголошеннях він побачив оголошення повернути за винагороду загублені документи. Зустрівшись з Артемовим, він передав йому барсетку, електронну записну книжку й документи, а інше залишив собі. Разом із вдячністю Артемов вручив йому 50 доларів США. Після цього до Вікторова підійшли приятелі Артемова і під погрозою звертання в правоохоронні органи запропонували повернути все безпідставне збагачення й оплатити моральний збиток.

Дайте цивільно-правову характеристику діям обох сторін. Поясніть підставу виникнення права власності при знахідці.

Завдання 5

Глава селянського фермерського господарства (СФГ) громадянин Дьяченко по досягненні сином 18-літнього віку подарував йому свій автомобіль «Нива». Приймавши подарунок, син через деякий час став стверджувати, що він працює в гос-

подарстві батька на рівних з ним умовах з 14 років. За цей час розмір його частки в приватній власності СФГ став більшим і дорожчим за вартість автомобіля. Син також вимагав врахувати його право у всьому майні, включаючи 20 гектарів земельної ділянки, пташник, товарну ферму, а також техніку.

У свою чергу, батько вважав, що оскільки він сину ні в чому не відмовляв і повністю утримував, то тим самим оплатив його трудову участь в СФГ. Крім того, в установчих документах СФГ значаться інші повнолітні на той період родичі, а син у них не включений.

Не погодившись з доводами батька, син звернувся в суд з позовом до батька про відновлення його порушених прав. Які умови виникнення права приватної власності у СФГ? Розберіть склад правовідносин права приватної власності в цьому прикладі. Дайте мотивований висновок у справі.

Завдання 6

У зв'язку з нестачею коштів для закупівлі медичного устаткування керівник приватної клініки Ільченко звернувся до друзів за допомогою. Двоє з них передали йому по 6 тис. грн. з умовою, що він почне виплачувати борг за рахунок діяльності клініки, коли устаткування принесе прибуток. Договір був засвідчений у нотаріуса.

З появою наростаючої прибутку Ільченко запропонував друзям по 7 тис. грн. Однак вони прийняти гроші відмовилися, пояснивши це тим, що внесли їх на закупівлю конкретного майна. Тому стали співласниками його приватного підприємства і розраховують на відсотки від прибутку загального устаткування й клініки в цілому.

Ільченко звернувся до юридичної консультації за роз'ясненням.

Розкрийте підстави виникнення приватної власності й особливості регулювання відносин при одержанні прибутку у приватному підприємстві. Дайте розгорнуту консультацію по справі.

Завдання 7

Кабанов позичив сусіду 3 тис. грн. під заставу сараю та гаража. Свою угоду вони склали в простій письмовій формі. Після того, як сусід гроші не повернув, Кабанов вирішив продати заставне майно іншим особам. Однак коли вони звернулись до нотаріуса, той їм повідомив, що право власності на сарай і гараж у Кабанова не виникло. Крім того, незалежно від цього, Кабанов

не має права відчужувати зазначене майно. Не погодившись із цим, Кабанов звернувся до юридичної консультації.

Поясніть особливості виникнення права власності на заставне майно. Чи зміниться розв'язання в разі, якщо застава була оформлена належним чином і заставадавець не заперечує проти відчуження його майна?

Тема 3. Право приватної власності на житловий будинок та квартиру

При вивченні цієї теми слід мати на увазі, що відносини приватної власності на житловий будинок та квартиру регулюються не лише Цивільним кодексом України, але й Житловим і Земельним кодексами України та законодавством про приватизацію. Особливості правового регулювання відносин стосовно помешкання, житлового будинку, садиби та квартири викликані юридичним характером цих об'єктів. Із точки зору класифікації речей, у цивільному праві вони віднесені до об'єктів нерухомості. Однак цивільно-правова характеристика житлового будинку і квартири полягає в тому, що вони розглядаються як складні (комплексні) речі. В цивільному обороті окремо присадибні будівлі не беруть участі, а сприймаються у складі житлового будинку.

Необхідно проаналізувати суб'єктний склад цих правовідносин з урахуванням відповідних прав забудовника, членів його сім'ї тощо. Важливо звернути увагу на зміст прав та обов'язків сторін. Відносини, які при цьому виникають, в багатьох випадках регулюються актами багатьох галузей законодавства. Тому при вивченні цієї теми студенти мають з'ясувати, за якими юридичними підставами (юридичними фактами) виникає та здійснюється право власності фізичних осіб на житловий будинок, квартиру та помешкання за чинним законодавством України.

Окремо слід звернути увагу на особливості моменту виникнення права власності на житло, бо воно потребує державної реєстрації, та на режим забудови земельної ділянки, самочинне будівництво та його правові наслідки. Поряд із цим необхідно з'ясувати право на земельну ділянку при придбанні житлового будинку, будівлі або споруди, що розміщені на ній.

При вивченні цієї теми слід врахувати, що право власності на житловий будинок та квартиру органічно пов'язане з відповідними правами на земельну ділянку. Це стосується як підстав виникнення, так і підстав припинення права власності.

Важливою ознакою характеристики права власності є права власника й членів його сім'ї на житловий будинок, квартиру та права на квартиру в будинку житлово-будівельного (житлового) кооперативу. Для здійснення їх прав важливе значення має таке юридичне новоутворення, як об'єднання власників житлових будинків, квартир.

Питання для семінарських занять:

1. Поняття права приватної власності на житловий будинок та квартиру.
2. Суб'єкти та об'єкти права приватної власності на житловий будинок та квартиру.
3. Зміст права приватної власності на житловий будинок та квартиру.
4. Підстави і способи набуття права власності на житловий будинок та квартиру.
5. Момент виникнення й припинення права приватної власності на житловий будинок та квартиру.
6. Особливості правового регулювання права власності на землю (земельну ділянку, помешкання, житловий будинок, садибу та квартиру).
7. Право власника на забудову земельної ділянки. Самочинне будівництво.

Основні нормативні акти та література:

1. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р., зі змінами та доповненнями // Голос України. – 2003. – 12 березня.
3. Житловий кодекс України від 30 липня 1983 р., зі змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1983. – № 28. – Ст. 573.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 15 жовтня 1984 р., зі змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – № 51. – Ст. 122.
5. Цивільний процесуальний кодекс України, зі змінами та доповненнями станом на 1 січня 2004 г. – Х.: «Одиссей». – 2004.
6. Про власність: Закон України від 7 лютого 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 20. – Ст. 249.

7. Про приватизацію державного житлового фонду: Закон України від 19 червня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 36. – Ст. 524.
8. Положення про порядок передачі квартир (будинків) у власність громадян. Затверджено 15 вересня 1992 р. наказом Держкомітету України по житлово-комунальному господарству // Урядовий кур'єр. – 1992. – 23 жовтня.
9. Збірник Постанов Пленуму Верховного Суду України в цивільних справах та з загальних питань. – К., 2004.
10. Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку: Закон України від 29 листопада 2001 р. // Голос України. – 2002. – 4 січня.
11. Дзера О. В. Розвиток права власності громадян в Україні. – К., 1996.
12. Кукса В. П., Онищук Г. І., Охтеня О. І. Приватизація державного житла: запитання й відповіді. – К., 1996.

Завдання 1

За розв'язанням міської ради земельна ділянка, на якій розташовані житлові будівлі Гуртового і Кандиби, були відведені УМВС області під спорудження багатоквартирних будинків. УМВС запропонував власникам приватних будівель квартири та відшкодування вартості плодово-ягідних насаджень. На ці умови Гуртовий погодився, оскільки його дім перебував в аварійному стані, не мав санвузлів, водопроводу тощо.

Кандиба, у будинку якого був зроблений дорогий ремонт, на відселення згоду не дав. Вважаючи себе власником не тільки будинку, але і присадибної земельної ділянки, він зажадав виділення йому рівноцінної земельної ділянки й будівництва на ній житлового будинку й інших споруджень, а також грошового відшкодування вартості будівлі в повному обсязі інших збитків.

Виконком міської ради стверджував, що вільної території у межах міста немає, а тому земельна ділянка може бути надана тільки за межею міста. Крім того, виконком не має можливості побудувати Кандиби новий будинок через відсутність підрайдної організації, будівельних матеріалів і грошових фондів. Оскільки сторони не дійшли згоди, міськвиконком звернувся з позовом до суду про виселення Кандиби.

Які правила відведення земельних ділянок для державних і громадських потреб? Чим визначається порядок і умови компенсації власникам житлових будівель при відведенні земельних ділянок для державних і громадських потреб? Як має бути вирішена справа?

Завдання 2

До районного суду м. Харкова від комунальних служб поступив позов про стягнення заборгованості по оплаті комунальних платежів від Адамцева. Для забезпечення позову суддя виніс відповідну постанову. На її основі виконавча служба описала й наклала арешт на майно, яке перебувало у приватній власності відповідача. Не погодившись із цим, гр. Адамцев просив виключити з опису наступні об'єкти: приватизаційний сертифікат, гараж в кооперативі «Дружба», й акцію в ЗАТ «Бісквітна фабрика». На його погляд, усе це майно не є приватною власністю, а отже, на нього не може бути звернене стягнення кредитора.

Дайте висновок у справі і складіть проект розв'язання суду.

Завдання 3

У липні 2004 року Кучеров купив трикімнатну квартиру в престижному районі міста. Однак при реєстрації документів у Бюро технічної інвентаризації з'ясувалось, що в нього на праві власності вже мають три інших квартири. При цьому кожна з квартир значно перевищує житлово-санітарні норми на його родину. Кучеров звернувся за роз'ясненням до юридичної консультації з наступними питаннями:

1. Чи існують межі житлових норм при покупці житла?
2. Чи мають обмеження в кількості квартир, що може мати родина на праві власності?
3. Чи вправі він переоформити одну з квартир на дружину, іншу на сина, а третю на своє приватне підприємство?
4. Чи можливе користування квартирою без її реєстрації?

Дайте мотивований висновок на поставлені питання?

Завдання 4

Громадянин Лютий, який мешкав в м. Харкові, приїхав в село, де знаходився житловий будинок, що перейшов йому в спадщину від батьків. Там він дізнався, що в його перебудованому будинку проживає родина Макогон. На вимоги Лютого звільнити будинок Макогон пред'явив йому розв'язання районної адміністрації про безкоштовну передачу йому житлового будинку і земельної ділянки під будівництво нового будинку.

У районній адміністрації вимоги Лютого визнали безпідставними, оскільки покинутий ним будинок тривалий час перебував в безгосподарному стані і його руйнування склало більше 80 % від загальної вартості. Лютий вважав, що це не має

суттєвого значення, він не відмовлявся від прав власності, тому вирішив оскаржити таке розв'язання.

У якому порядку вирішуються ці спори? Дайте правову оцінку доводам сторін і вирішіть справу.

Завдання 5

Після розірвання шлюбу Тинякови мешкали в однокімнатній комунальній квартирі. Ця кімната була куплена Тиняковою на себе і на 12-літню дочку. Рік по тому вона вийшла заміж і незабаром разом із дочкою переїхала в приватизовану трикімнатну квартиру чоловіка. При цьому свою однокімнатну квартиру вона продала для того, щоб купити для нової родини автомобіль.

Довідавшись про це, її колишній чоловік звернувся в органи опіки та піклування за захистом прав своєї дочки. Він вважав, що її права були порушені тим, що в нову квартиру дитину не прописали, не включили в будинкову книгу, і вона не має права власності на житло. Крім того, при продажу однокімнатної квартири не була отримана згода дочки, органів опіки та піклування і його як батька.

Тиняков просив органи опіки поставити за обов'язок матері й вітчима компенсувати порушене право власності дитини і виділити дочці частку в трикімнатній квартирі й прописати.

Чи підлягає задоволенню вимога батька? Як, яким органом і в якому порядку забезпечуються права особистої власності малолітніх? Складіть проект розв'язання в справі.

Завдання 6

При будівництві житлового будинку Юрченко допустив порушення затвердженого проекту: замість двоповерхового він збудував триповерховий будинок. Його житлова площа склала 110 кв. м. проти 60, передбачених проектом. На ділянці біля будинку Ліванов збудував теплицю та гараж, які не значилися у проекті, і всю ділянку огородив парканом. Його ділянка стала у два рази більшою за ту, яка була йому відведена. Комісія селищної адміністрації відмовилася прийняти будинок і вимагала привести будинок у відповідність з проектом, знести теплицю та гараж і перенести паркан.

Юрченко вимоги комісії виконувати відмовився, мотивуючи це тим, що оскільки з ним укладено угоду на будівництво будинку, то спір повинен бути розв'язаний через суд. До того ж на момент виникнення спору обмеження в розмірі житлових будинків були відмінні. На цих підставах Ліванов вважав, що

раніше утверджений проект потрібно привести у відповідність із зведеними на ділянці спорудженнями.

Як і в якому порядку вирішити спір?

Завдання 7

При створенні громадянами Крутовим, Тригубовим та Марченком товариства з обмеженою відповідальністю виникло питання про його юридичну адресу. Оскільки вільного приміщення вони не знайшли, то вирішили зареєструвати його за місцем проживання Крутова, квартира якого належала йому на праві приватної власності. Однак юрист виконкому при перевірці засновницьких документів побачив в цьому порушення закону. На його погляд, це було викликане використанням житлового приміщення під цілі, які не пов'язані з проживанням в квартирі. Засновники товариства не погодились з пропозицією юриста про переведення квартири до нежитлового фонду і вирішили зареєструвати товариство в гуртожитку – за місцем проживання Крутова.

Чи є правомірними вимоги юриста виконкому? Чи можливо використання гуртожитку для здійснення підприємницької діяльності?

Завдання 8

Громадянин Крамар придбав житловий будинок під зруйнування і спорудження на його земельній ділянці сучасного котеджу. До закінчення будівництва він помер, а його спадкоємці вирішили оформити права на спадщину. У нотаріуса вони з'ясували, що проект забудови Крамар не підготував і не затвердив, виконком не приймав розв'язання про надання земельної ділянки для забудови. З урахування цього котедж підпадає під ознаки самовільного будівництва, а тому він не може бути визнаний їх власністю. Спадкоємці вважали, що котедж збудований у відповідності до архітектурних вимог і житлово-санітарних правил на приватній земельній ділянці. Вони не погодились з висновками нотаріуса і оскаржили його дії в суді.

Дайте юридичну характеристику справі. Яке розв'язання має прийняти суд?

Тема 4. Право приватної власності юридичних осіб

При вивченні цієї теми студенти мають звернути увагу на те, що *власність юридичних осіб*, за Конституцією України, є різновидом приватної власності по відношенню до власності

держави. Юридичні особи (крім державних і комунальних підприємств) можуть бути єдиними власниками належного їм майна та інших благ, якщо здійснюють свою діяльність на засадах участі та членства. Однак суб'єктом присвоєння виступає колектив їх учасників (засновників) та членів.

Таким чином, *суб'єктом* права власності юридичних осіб є недержавні юридичні особи, створені колективом громадян. *Об'єктом* їх права власності становить майно, передане цими громадянами як учасниками (засновниками) юридичній особі в її власність. Одночасно об'єктом є продукція створеної таким чином юридичної особи, її доход, отриманий у результаті статутної діяльності, інше майно і доходи, отримані відповідно до чинного законодавства.

Підставою виникнення права власності юридичних осіб може бути установчий договір про добровільне об'єднання майна фізичних і юридичних осіб для створення господарських товариств, розв'язання зборів засновників кооперативів, громадських організацій тощо. Підставами є також викуп колективами робітників майна державних підприємств; акціонування; неоплачувана передача майна державного підприємства у власність трудового колективу, державних субсидій; інші цивільно-правові угоди.

Зміст суб'єктивного права власності юридичних осіб полягає в тому, що володіння, користування й розпорядження присвоєним майном здійснюється вищим органом управління: загальними зборами колективу учасників (засновників) або за їхнім дорученням правлінням та дирекцією. Межі цього права обмежені прямими заборонами закону та тими напрямками його діяльності, відносно яких немає спеціального дозволу (ліцензії).

Порядок реалізації права власності юридичних осіб на майно, що вони мають для виконання статутних задач, визначається як окремими законодавчими актами, так і їхніми статутами та іншими актами, затвердженими вищим органом організації.

Питання для семінарських занять:

1. Підстави виникнення права власності юридичних осіб.
2. Суб'єкти та об'єкти права власності юридичних осіб.
3. Об'єкти права власності юридичних осіб.
4. Зміст суб'єктивного права власності юридичних осіб.
5. Підстави припинення права власності юридичних осіб.

Основні нормативні акти та література:

1. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Голос України. – 2003. – 12 березня.
3. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 10. – Ст. 98.
5. Про власність: Закон України від 7 лютого 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 20. – Ст. 249.
6. Про господарські товариства: Закон України від 19. 09. 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 49. – Ст. 682.
7. Про приватизацію державного житлового фонду: Закон України від 19. 06. 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992 р. – № 36. – Ст. 524.
8. Про об'єднання громадян Закон України від 16. 06. 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 34. – Ст. 504.
9. Про кооперацію: Закон України від 10. 07. 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004 р. – № 5. – Ст. 35.
10. Про цінні папери і фондову біржу: Закон України від 18. 06. 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 38. – Ст. 508.
11. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності: Закон України від 14 вересня 1999 р. // Офіційний вісник України. – 1999. – № 38. – Ст. 189.
12. Про приватизаційні папери: Закон України від 02. 03. 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 24. – Ст. 352.
13. Про приватизацію майна державних підприємств: Закон України від 04.03.1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 24. – Ст. 348.
14. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 1 червня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 36. – Ст. 299.
15. Про управління державним майном, яке не увійшло до статутних фондів господарських товариств у процесі приватизації, але перебуває на їх балансі: Спільний наказ Фонду державного майна України та Міністерства економіки України від 19. 05. 1999 № 908/68 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 26.
16. Власність і право власності / За ред. Шевченка Я. М. – К., 1994.
17. Масляев А. И. Право собственности профсоюзов. – М., 1975.

18. Право власності в Україні. Навчальний посібник / Дзера О. В., Кузнецова Н. З. Підпригора О. А. та ін.; За заг. ред. Дзери О. В., Кузнецової Н. З. – К., 2000.
19. Слипченко С. А. Право доверительной собственности. – Х., 2000.
20. Соловьев А. К проблеме источников формирования имущества профсоюзов Украины: некоторые правовые аспекты // Підприємництво, господарство і право. – 2001. – № 5. – С. 49-52.
21. Спасибо І. В. Проблеми права колективної власності // Проблеми розвитку цивільного законодавства й методології викладання цивільно-правових дисциплін. – Х., 1993.
22. Шевченко Я. М. Проблеми розвитку в Україні права власності // Проблеми розвитку цивільного законодавства й методології викладання цивільно-правових дисциплін. – Х., 1993.

Завдання 1

На чергових зборах акціонерів ВАТ «Славутич» з'ясувалося, що товариство заборгувало банку значну суму кредиту, отриманого на забезпечення комерційної операції. Однак через непередбачуваність дій керівництва кредитна угода не принесла очікуваного прибутку. У зв'язку з цим з'явилися збитки і кредитна заборгованість. Частина акціонерів зажадала покласти майнову відповідальність по кредиту на тих трьох членів правління, які прийняли розв'язання про його отримання. На їхній погляд, майновий комплекс товариства складає колективну власність, і було б несправедливим розраховуватись ним за вчинки незначної групи членів правління. Крім того, приймати розв'язання по кредиту й заставу основних засобів виробництва правління не мало права – це віднесено до компетенції загальних зборів.

У свою чергу, зазначені члени правління стверджували, що вони – носії всіх прав власника ВАТ і їхнє розв'язання обов'язкове для усіх. Тому акціонери несуть відповідальність за результати їх дій.

Розберіть доводи сторін. Поясніть, чим визначаються правомочності учасників колективної власності, як здійснювати керування колективним майном і хто несе відповідальність по зобов'язаннях колективного власника.

Завдання 2

При розгляді справи про банкрутство товариства з повною відповідальністю «Івушка» господарський суд наклав арешт на його майно. Поряд із цим арешт був накладений і на особисте майно його засновників. Після цього засновники звернулися до адвоката з проханням допомогти їм в оформленні заяви про виключення їх особистого майна з опису. До складу цього майна вони включили: два комп'ютери й ксерокс, придбані товариством за рахунок банківського кредиту, за яким ще не минув термін повернення; грошові внески, передані в керування товариству. Вони вважали, що ці внески є їх позичкою товариству.

Засновники вважали, що згідно з Положенням про кредитування, затвердженим Нацбанком 28.09.1995 р. за № 246, кошти кредиту вони одержали лише у користування, а тому право власності належить банку. Передані ними товариству грошові внески, на їх погляд, були лише в його керуванні, а тому право колективної власності на них не виникло.

Дайте цивільно-правову оцінку доводам сторін. Поясніть, як і яким органом повинна бути вирішена суперечка.

Завдання 3

Гурова вирішила продати квартиру в будинку житлово-будівельного кооперативу, за яку вона повністю сплатила пайові внески. Однак коли вона звернулася в житлово-експлуатаційне об'єднання і міське бюро технічної інвентаризації, то їй відмовили у видачі необхідних документів. Відмова була мотивована тим, що в реєстраційних документах відсутні правоустановчі документи на приватну власність. Тоді Гурова, посилаючись на ст. 15 Закону України «Про власність», звернулася зі скаргою до міськжитлоуправління. Вона вважала, що право власності на квартиру в неї виникло з моменту сплати останнього пайового внеску.

У відповіді міськжитлоуправління вказувалося, що власником будинку є ЖБК, тому що основна частина його членів повністю свої паї не оплатила, а також не ліквідувала всієї заборгованості по оплаті комунальних послуг. Крім того, і до сплати всіх комунальних послуг питання про реєстрацію права власності і зміни власника бути не може, оскільки самої процедури в законі не визначено.

Не погодившись із цією відповіддю, Гурова звернулася в юридичну консультацію за роз'ясненням питань, пов'язаних з умовою й порядком припинення кооперативної власності.

Хто є власником квартири в будинку житлово-будівельного кооперативу? За яких умов припиняється і виникає право приватної власності на квартиру і будинок? Дайте висновок у справі й відповіді на питання.

Завдання 4

У листопаді 2003 року Саковський подав заяву про вихід із складу акціонерів ЗАТ «Гриф». Він вимагав відшкодувати вартість акцій і виділити йому з майна відповідача частку, співрозмірну вартості його акцій. Крім того, Саковський претендував на матеріальну компенсацію моральної шкоди, викликаній стражданнями через піврічну тяганину й відмовляння у виплатах.

Під час судового засідання було встановлено, що позивач є акціонером, який володіє трьома з 50 акцій. Представник ЗАТ «Гриф» стверджував, що вимоги позивача неправомірні і суперечать акціонерному законодавству. На його погляд, ЗАТ є колективним власником не тільки акціонерного капіталу, але всього майнового комплексу. Права відповідача обмежені вартістю належних йому простих акцій. Затримка у відшкодуванні їхньої вартості викликана потребою закінчити господарський рік, щоб визначити, за яким курсом робити погашення. Право ж на моральне відшкодування у відносинах ЗАТ акціонера установчими документами не передбачено і суперечить принципам колективної власності.

Як повинна бути вирішена суперечка? Складіть проект розв'язання в справі. Дайте мотивовані відповіді на поставлені сторонами питання.

Завдання 5

Громадянин Вікторов, будучи головою профкому університету, звернувся до ректора з пропозицією розширити джерела фінансування ВНЗ. Для цього він запропонував перетворити належну профспілці університету базу відпочинку в м. Алушта в товариство з обмеженою відповідальністю. На його погляд, це дозволило б залучати до відпочинку на базі не тільки студентів і співробітників університету, але і всіх бажаючих. При цьому стосовно останніх осіб він пропонував установити договірні ціни і забезпечити цілорічну експлуатацію бази. Отриманий звідси прибуток варто використовувати як на поліпшення матеріальної бази університету, так і на соціальну допомогу членам його профспілки.

Ректор доручив юрисконсульту дати юридичну оцінку внесеним пропозиціям і підготувати необхідні для цього документи.

Підготуйте відповідь юрисконсульта ректору. Поясніть, які існують особливості в здійсненні прав власності профспілок, правовий режим майна профспілкових організацій. Чим і як регулюються реорганізація та перетворення профспілкових підприємств?

Завдання 6

Громадянин Іванов, будучи членом кооперативної автостоянки «Дружба», із дозволу її правління побудував на виділеному йому місці гараж із цегли. Через деякий час він купив житловий будинок із гаражем в іншому районі міста, а побудований ним гараж на автостоянці «Дружба» вирішив реалізувати. Для цієї мети він дав оголошення в місцевій газеті про продаж свого місця й гаража в кооперативній автостоянці. Голова правління кооперативу повідомив йому, що гараж зведений на території, належній кооперативу, а тому автоматично став його власністю. З його слів, громадянин Іванов може лише користуватись ним, а право продажу належить кооперативу. Поряд із цим, на думку голови правління, із виходом із членів кооперативу виплата компенсації не передбачена. Крім того, кооператив самостійно визначить, кому передати гараж і звільнене місце на стоянці. Не погодившись із такою відповіддю, громадянин Іванов звернувся до суду з позовом про визнання за ним права особистої власності на гараж.

Дайте відповіді на питання: чи підлягає позов задоволенню та чи існують правові можливості приватизації кооперативного майна в межах гаражного кооперативу. Чи може громадянин Іванов претендувати на компенсацію витрат на будівництво і на повернення його членських внесків?

Завдання 7

Правління товариства сліпих вирішило побудувати інтернат для проживання й працевлаштування своїх самотніх членів. Оскільки власних засобів і благодійної підтримки виявилось недостатньо, воно звернулося в банк. Однак, незважаючи на проектно-кошторисну документацію, договір підряду, техніко-економічне обґрунтування і гарантійні зобов'язання, банк у кредитуванні відмовив. Своє розв'язання банк мотивував тим, що відділення товариства не є власником, не може виступати

стороною за договором підряду. Крім того, з позиції банку, відділення не може створювати підприємства й фірми виробничого призначення. Це – прерогатива обласного правління товариства.

Для виходу із ситуації юрист товариства запропонував створити товариство з обмеженою відповідальністю з числа товариства сліпих. На його думку, ТОВ може виступити замовником у будівництві інтернату, а після здачі його в експлуатацію передати об'єкт на баланс товариства сліпих або два товариства об'єднати.

Прокоментуйте доводи сторін, дайте правильне розв'язання в справі. При цьому поясніть, які джерела виникнення права власності цієї громадської організації, який правовий режим їхнього майна, як і ким здійснюються правомочності власника.

Тема 5. Право державної та комунальної власності

При вивченні цієї теми слід мати на увазі, що *право державної власності* є самостійною формою власності. В *об'єктивному розумінні* воно являє собою сукупність правових норм, що закріплюють майнові та інші блага народу в особі представницького органу державної влади на володіння, користування й розпорядження ним в інтересах народу. Право державної власності становить інститут права державної власності, який охоплює не тільки норми цивільного права, але і норми державного, адміністративного, фінансового, земельного, екологічного права.

Право державної власності в суб'єктивному розумінні – це охоронювана законом можливість держави України, її адміністративно-територіальних одиниць володіти, користуватися й розпоряджатися державним і комунальним майном в інтересах населення, охорони навколишнього середовища, забезпечення обороноздатності й безпеки держави.

При підготовці до семінарських занять слід звернути увагу на те, що державна власність в Україні підрозділяється на *загальнодержавну (республіканську) власність і власність адміністративно-територіальних одиниць (комунальна власність)*. *Суб'єктом права комунальної власності* є адміністративно-територіальні одиниці в особі обласних, районних, міських, сільських рад народних депутатів.

Суб'єктами права державної власності на землю виступають: – Верховна Рада України – на землі загальнодержавної власності України;

- Верховна Рада Республіки Крим – на землі в межах її території, за винятком земель загальнодержавної власності;
- обласні, районні, міські, сільські ради народних депутатів – на землі в межах їхніх територій, за винятком земель, що перебувають в загальнодержавній власності.

Об'єктом права загальнодержавної (республіканської) власності є: земля, майно, що забезпечує діяльність Верховної Ради України і створюваних нею державних органів; майно Збройних сил, органів державної безпеки; оборонні об'єкти; єдина енергетична система; транспорт загального користування; органи зв'язку й інформації, що мають загальнодержавне значення; засоби республіканського бюджету; республіканський Національний банк та інші державні банки та їх установи і створювані ними кредитні ресурси; республіканські резервні, страхові й інші види майна. Вони складають матеріальну основу суверенітету України і забезпечують її економічний та соціальний розвиток.

Об'єктом права комунальної власності є: майно, що забезпечує діяльність відповідних рад і створюваних ними органів; засоби місцевих бюджетів, державний житловий фонд, об'єкти житлово-комунального господарства; майно навчальних закладів народного утворення, культури, охорони здоров'я, торгівлі, побутового обслуговування; майно підприємств; місцеві енергетичні системи, транспорт, системи зв'язку й інформації, а також інше майно, необхідне для забезпечення розвитку відповідної території.

Підстави виникнення й припинення права державної власності – це загальногромадянські способи придбання права власності (договори, прибуток від господарської діяльності державних підприємств). Крім того, існують підстави, властиві тільки виникненню державної власності, за якими тільки держава може стати власником визначеного майна (податки, збори, обов'язкові платежі, націоналізація, конфіскація, безхазяйне майно, випуск державних цінних паперів тощо).

Основними правовими формами реалізації права державної власності, згідно з чинним законодавством, є право повного господарського ведення й право оперативного керування.

Право повного господарського ведення – це право державного, самофінансованого, госпрозрахункового підприємства на закріплене за ним державне майно. Це майно перебуває на балансі підприємства і використовується ним самостійно. Підприємство здійснює не весь обсяг повноважень власника, право розпорядження на частину майна належить державі.

Підприємство здійснює свої права в інтересах народу України, маючи достатній ступінь оперативно-господарської самостійності володіння, користування й розпорядження. Держава не має права втручатися в його оперативну діяльність.

Право оперативного керування – це право державних установ (організацій), що перебувають на державному бюджеті стосовно переданого їм державного майна. Суб'єкти права оперативного керування володіють, користуються й розпоряджаються державною власністю в більш вузьких межах, ніж суб'єкти права повного господарського ведення. Їх правомочності особливо обмежені в частині розпорядження. Вони не можуть продавати, дарувати, обмінювати довірене їм майно без дозволу держави в особі уповноважених нею органів. Так, університет, як бюджетна організація, при одержанні прибутку від науково-дослідної діяльності вправі підвищувати зарплату, закуповувати для забезпечення навчального процесу устаткування й ін.

Основний обсяг прав у відношенні майна, закріпленого за державними підприємствами, установами й організаціями, визначається їхніми статутами.

Питання для семінарських занять:

1. Поняття права державної власності.
2. Суб'єкти права загальнодержавної власності.
3. Суб'єкти права комунальної власності.
4. Суб'єкти права державної власності на землю.
5. Участь Верховної Ради України у відносинах державної власності.
6. Об'єкти загальнодержавної власності.
7. Об'єкти комунальної власності.
8. Загальні та спеціальні способи набуття права державної власності.
9. Підстави припинення права державної власності.

Основні нормативні акти та література:

1. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про економічну самостійність: Закон Української РСР від 3 серпня 1990 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1990. – № 34. – Ст. 499.
3. Цивільний кодекс України, від 16 січня 2003 р., зі змінами та доповненнями // Голос України. – 2003. – 12 березня.

4. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21-22. – Ст. 135.
5. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 10. – Ст. 98.
6. Про власність: Закон України від 07.02.1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 20. – Ст. 249.
7. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 6 червня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 39. – Ст. 333.
8. Про розмежування земель державної та комунальної власності: Закон України від 05.02.2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 35. – Ст. 411.
9. Про керування майном підприємств, установ, організацій, що знаходяться в загальнодержавній власності: Постанова Верховної Ради України від 14 лютого 1992 р. // Відомості Верховної України. – 1993. – № 7. – Ст. 52.
10. Про право власності на окремі види майна: Постанова Верховної Ради від 17 червня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 35. – Ст. 517.
11. Про корпоратизацію підприємств: Указ Президента України від 15 червня 1993 р. № 210 // Урядовий кур'єр. – 1993. – 17 червня.
12. Про майнові комплекси та фінансові ресурси громадських організацій колишнього Союзу РСР, розташовані на території України: Постанова Верховної Ради України // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 29. – Ст. 407.
13. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.
14. Державна та комунальна власність в Україні. – К., 2002.
15. Домашенко М. В., Рубаник В. Є. Власність і право власності. – Х., 2002.
16. Економіко-правові проекти трансформації відносин власності в Україні. – К., 1997.
17. Пересунько С. К. Право державної власності в Україні. – Кіровоград, 1998.
18. Полонский Э. Г. Право оперативного управления государственным имуществом. – М., 1980.
19. Право власності на Україні: Навчальний посібник / Дзера О. В., Кузнецова О. А., Підпригора та ін.; За заг. ред. Дзера О. В., Кузнецової Н. С. – К., 2000.
19. Спасібо-Фатеева І. Питання управління державною і комунальною власністю: приватно-правовий аспект //

- Предпринимательство, хозяйство и право. – 1999. – № 10. – С. 9-13.
20. Управление государственной собственностью: Учебник / Под ред. В. И. Кошкина. – М., 2002.

Завдання 1

Водій Костин і заступник начальника АТП Колбасин звернулися до директора підприємства із заявами про продаж їм списаного автомобіля ГАЗ-53. Автомобіль був проданий Колбасину по залишковій балансовій вартості, він виплатив усю грошову суму й у гаражі АТП його відремонтував. Після ремонту Колбасин передав автомобіль за дорученням своєму братові. Через деякий час брат, керуючи автомобілем, вчинив ДТП. Довідавшись про продаж машини, прокурор подав позов про визнання договору купівлі-продажу автомобіля недійсним, оскільки він був проданий у робочому стані. Крім цього, він звернув увагу на те, що переважне право на одержання автомобіля мав Костин, котрий 1,5 року його експлуатував і підтримував у робочому стані.

Як реалізуються списані й невикористані матеріальні цінності держбюджетних установ? За яких умов можлива передача майна державного підприємства в приватну власність? Яке розв'язання необхідно прийняти в справі?

Завдання 2

Розпорядженням міністерства хімічному заводу було запропоновано відвантажити гірничодобувному комбінату, що входить у це ж міністерство, зайве устаткування: гідравлічний прес і генератор. Незважаючи на те, що в розпорядженні міністерства говорилося про безоплатну передачу, завод зажадав оплату за устаткування, посилаючись на те, що гідравлічний прес значився в нього на балансі капітальних вкладень, а генератор хоч і був прийнятий на баланс основної діяльності, але заводом не використовувався.

Який обсяг речових прав заводу на це майно? Розберіть доводи сторін та дайте розв'язання в справі.

Завдання 3

Керівництво залізниці за договором із будівельно-монтажною конторою передало останній в оренду приміщення складу і дві ділянки землі. За умовами договору, орендар набував право на будівництво на одній із ділянок навісу та сховища будматеріалів, які він мав одержувати від

постачальників. На другій земельній ділянці орендар планував збудувати житловий будинок, що теж було передбачено договором оренди. Юрисконсульт управління залізниці звернув увагу на незаконність цього договору. Він вважав, що земельна ділянка є власністю залізниці і має бути забудована лише в її виробничих інтересах.

Хто є власником майна та земельної ділянки залізниці? Чи може залізниця передати право розпорядження своїм майном за договором оренди? Чи правильна думка юрисконсульта?

Завдання 4

Після виконання транспортно-експедиційним підприємством договору перевезень воно передало вантаж отримувачу за актом опису. Однак при наступному завантаженні автофургона було знайдено кілька електродвигунів. Оскільки вантажоодержувач ніяких претензій по виконанню договору не заявив, то керівник транспортно-експедиційного підприємства звернувся до юрисконсульта з проханням дати відповідь на питання, чи можуть вони залишити собі це обладнання. Юрист вважав, що у випадках, коли власник майна не відомий, втратив на нього свої права або добровільно відмовився від них, то майно має належати державі в особі їх підприємства.

Прокоментуйте відповідь. Чи правильно вирішено питання про право державної власності?

Завдання 5

Після Великої жовтневої революції будівля, яка належала церкві, була передана товариству безбожників, і в ній розмістився антирелігійний музей. У подальшому цей будинок перейшов у відання управління культури міськвиконкому. У наш час православна церква вважає себе правонаступником будівлі церкви і наполягає на її поверненні. Проти цього виступають управління культури міськвиконкому. На підтвердження своїх висновків управління культури та комісія з охорони пам'яток посилається на те, що будинок належить до пам'яток історії та культури, що в ньому розташовані музейні експонати, які повинні перебувати під постійним наглядом фахівців. Крім того, на переобладнання будинку під музей витрачені значні кошти. Від такої специфікації (переребки) суттєво змінився об'єкт права власності. За вироком рішенням спору сторони звернулися до місцевої адміністрації.

Поясніть особливості правового статусу пам'ятників архітектури. Як необхідно вирішити справу?

Завдання 6

Державне підприємство у зв'язку з переведенням на випуск іншої продукції почало реалізувати непотрібні йому матеріальні цінності. Уповноважений Комітету з управління державним майном передав директорові підприємства наказ припинити розпродаж цих цінностей. Він виходив з того, що у свій час зазначене майно було придбано підприємством за рахунок централізованих капітальних вкладень, а тому всі права на нього належать державі. До того ж у цей час відбувається підготовка документів про перетворення підприємства у казенне. В ході перетворення за згодою Комітету і вирішиться питання про цінності: кому і в якому порядку вони будуть передані або ж залишаться у підприємства.

Хто є власником майна і чи має право підприємство самостійно його реалізувати? Як вирішити це питання?

Завдання 7

Установа, що перебувала на місцевому бюджеті, за рахунок доходів від комерційної діяльності придбала комп'ютери. Коли з'ясувалося, що комп'ютери за своїм класом їй не підходять, вона вирішила їх продати, розмістивши оголошення в газеті. Дізнавшись про оголошення, Комітет з управління державним майном заборонив їй укласти угоду про продаж комп'ютерів. Комітет вважав, що вони підлягають безкоштовній передачі іншій державній установі, яка теж перебуває в комунальній власності і має в них потребу. Комітет попередив установу, що якщо вона продасть комп'ютери, то надходження з бюджету будуть їй скорочені.

Керівник установи не погодився з таким висновком і звернувся до господарського суду із позовом, в якому просив визнати заборону Комітету незаконною і надати йому можливість продати комп'ютери на свій розсуд.

Розберіть доводи сторін і вирішіть справу.

Завдання 8

Регіональне відділення Фонду державного майна після проведення аукціону об'єктів незавершеного будівництва уклало договір купівлі-продажу із ЗАТ «Сіндерела». Для завершення капітального будівництва покупець вирішив під заставу цього об'єкта отримати в банку «Надра» кредит. За вимогою банку покупець звернувся до міського бюро технічної інвентаризації (БТІ) для оформлення права власності на придбаний об'єкт будівництва. Однак в БТІ йому повідомили, що земельна ділянка

та сам об'єкт залишається в комунальній власності. У ЗАТ «Сіндерела» виникне після прийняття об'єкта в експлуатацію. Не погодившись із цим, кервництво ЗАТ «Сіндерела» звернулось до господарського суду з позовом на БТІ.

Поясніть особливості виникнення права власності на об'єкти незавершеного будівництва. Хто є власником цього об'єкта та яке розв'язання має прийняти господарський суд?

Тема 6. Право інтелектуальної власності

При підготовці до практичних занять із цієї теми необхідно спочатку визначитись в поняттях права інтелектуальної власності та його загальній характеристиці. Суб'єкти та об'єкти права інтелектуальної власності мають деякі особливості в порівнянні з тими, які існують в інших цивільно-правових інститутах. Певним чином це викликано підставами виникнення (набуття) права інтелектуальної власності. Слід звернути увагу і на властивості об'єктів, відносно яких суб'єкти мають виключні права. Майнові та немайнові права інтелектуальної власності мають особистий характер, що породжує окремі правила переходу майнових прав інтелектуальної власності до інших осіб. Важливо приділити увагу строкам чинності прав інтелектуальної власності, які дещо відрізняються від строків існування суб'єктивного цивільного права.

Класифікація окремих підінститутів права інтелектуальної власності в Цивільному кодексі України проведена головним чином в залежності від об'єкта правового регулювання. З урахуванням цього виділяють окремих склад правовідносин інтелектуальної власності відносно комерційного (фірмового) найменування. Майнові права інтелектуальної власності на комерційне найменування мають свій як суб'єктний, так і об'єктний склад. Слід звернути увагу і на припинення чинності майнових прав на комерційне найменування.

Необхідно виділити поняття права інтелектуальної власності на торговельну марку, його суб'єкти, умови надання правової охорони торговельної марки та засвідчення набуття права інтелектуальної власності на торговельну марку. Майнові права на торговельну марку мають свій строк їх чинності.

І нарешті, право інтелектуальної власності на географічне зазначення та його зміст. Правовідносини, які виникають при цьому, теж мають свої суб'єкти права інтелектуальної власності, підстави виникнення, строк чинності тощо.

В останній час більш поширеним і актуальним стає право інтелектуальної власності на наукове відкриття, на компонування

інтегральної мікросхеми, на раціоналізаторську пропозицію, на сорт рослин, породу тварин, на комерційну таємницю.

Питання для семінарських занять:

1. Поняття та види права інтелектуальної власності.
2. Суб'єкти права інтелектуальної власності.
3. Суб'єкти права інтелектуальної власності на фірмове найменування та комерційну таємницю.
4. Об'єкти інтелектуальної власності.
5. Способи й порядок захисту права інтелектуальної власності.
6. Підстави виникнення й припинення права інтелектуальної власності.

Основні нормативні акти та література:

1. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року, зі змінами та доповненнями // Голос України. – 2003. – 12 березня.
3. Про власність: Закон України від 7 лютого 1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 20. – Ст. 249.
4. Про авторські та суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994 г. – № 13. – Ст. 64.
5. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. (зі змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 1992 р. – № 48. – Ст. 650.
6. Про науково-технічну інформацію: Закон України від 25 червня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 33. – Ст. 345.
7. Про рекламу: Закон України від 07.09.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 8. – Ст. 62.
8. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 р., зі змінами на 18.06.1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 1. – Ст. 3.
9. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг. Закон України від 15 грудня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 7. – Ст. 36.
10. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 7 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 36. – Ст. 64.
11. Правила розгляду клопотань Міжвідомчою комісією щодо погодження питання правової охорони знаків для товарів і

- послуг: Наказ Голови Міжвідомчої комісії від 16 січня 1996 р. // Інновація. – 1996. – № 1-3.
12. Калягин В. О. Интеллектуальная собственность (исключительные права). – М., 2000.
 13. Ніколаєнко Л. І., Бутяєва А. П., Меняйло Л. А., Радомський В. С. Промисловий зразок / За ред. В. Л. Петрова. – К., 1999.
 14. Ніколаєнко Л. І., Меняйло Л. А., Топільська Л. М., Радомський В. С. Знаки для товарів і послуг / За ред. В. Л. Петрова. – К., 1999.
 16. Основы интеллектуальной собственности. – К., 1999.
 15. Підпригора О. А., Підпригора О. О. Право інтелектуальної власності України: Навч. посібник для студентів юрид. вузів та фактів. – К., 1998.
 16. Право власності в Україні / За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. – К., 2000.

Завдання 1

Громадянин Сивоконь придбав газету оголошень та реклам і побачив на одній з її сторінок свою фотографію. На цій фотографії було написано, що він запрошує громадян відвідати магазин прикрас. Вона була зроблена невідомим йому фотографом у той час, коли він дійсно відвідував цей магазин разом із дружиною для придбання їй подарунка на день народження. Вважаючи, що, опублікувавши фотографію без його на це згоди, газета порушила його немайнові права, а також те, що тепер він має право сам розпоряджатись цією рекламою і мати відповідний гонорар, Сивоконь звернувся до юридичної консультації з питаннями:

1. Кому належить право інтелектуальної власності на цей об'єкт?
2. Чи має він право через суд вимагати захисту своїх прав і в чому конкретно може виражатись компенсація шкоди?
3. Чи має він право на одержання грошової винагороди за публікацію фотографії і відшкодування моральної шкоди (тому що його знайомі стали над ним жартувати, а чоловіки робити непристойні пропозиції)?
4. Чи може він витребувати відшкодування моральної шкоди?

Дайте відповідь на поставлені питання.

Завдання 2

Після смерті матері Волошин знайшов її листування з відомим громадським діячем, лідером одного з політичних об'єднань. У свій час вона з ним навчалась в одній групі в одному

з університетів м. Харкова. Бажаючи заробити грошей, Волошин уклав договір з одним із харківських видавництв про опублікування листування. Довідавшись про це, суспільний діяч звернувся до Волошина з вимогою про розірвання договору й виключення всіх його листів із книги. На його погляд, право інтелектуальної власності на це листування належить лише йому і без його згоди не можуть бути опублікованими. Крім того, деякі відомості можуть його скомпрометувати напередодні передвиборчої компанії.

Однак Волошин відмовився від виконання вимоги, вважаючи, що він вправі, як спадкоємець, за своїм розсудом розпоряджатися зазначеними листами.

Чи підлягають вимоги суспільного діяча задоволенню? Які способи захисту порушених прав суспільного діяча ви можете запропонувати?

Завдання 3

Громадянин Сокольниченко після звільнення з роботи з дилерської мережі концерну «Даймлер – Бенц» у м. Харкові не повернув отриманий у компанії фірмовий одяг. Він продовжував його носити, працюючи на торговельному ринку м. Харкова, де як приватний підприємець займався реалізацією автозапчастин до автомобілів. Коли про це стало відомо дилерській компанії концерну «Даймлер – Бенц», то її керівник письмово звернувся з вимогою повернути фірмовий одяг. На його погляд, це є інтелектуальною власністю фірми, а тому його використання порушує права інтелектуальної власності.

Сокольниченко відмовився повернути цей одяг, вважаючи, що це його приватна власність, і продовжував працювати в ньому на автомобільному ринку «Лоск». Тоді керівник фірми дав доручення юристу звернутись в суд із відповідним позовом.

Чи підлягає позов задоволенню?

Завдання 4

Тринадцятирічний Вітя Морозов надіслав на конкурс у журнал «Юний технік» пропозицію про використання сили течії річки для розводу мостів. Його пропозиція здобула першу премію, й редакція журналу запропонувала Віті оформити заявку на видачу патенту на винахід. Батьки Віті вважали, що автором повинен бути вказаний один із батьків, оскільки Віті всього 13 років і він самостійно не зможе здійснювати всі права та обов'язки, пов'язані з патентом на винахід. Батьки для підтвердження своєї позиції звернулися до знайомого

винахідника, який засумнівався в правомірності признання автором одного з батьків. Але й Вітя, на його думку, не зможе здійснювати права патентоволодаря, оскільки з володінням патентом пов'язаний цілий комплекс цивільних прав та обов'язків.

Для одержання кваліфікованого роз'яснення батьки звернулися до юриста. Яку відповідь слід їм дати?

Завдання 5

До суду з позовом на торговельну фірму «Макрос» звернувся відомий виконавець джазової музики і автор кліпу з вимогою вилучення з продажу контрафактних компакт-дисків і відшкодування йому моральної та майнової шкоди. За його доказами, він дозволу і згоди на випуск саме цих дисків не давав. Однак відповідач повідомив, що компакт-диски він не випускає, а закупає в Києві, не перебуває з автором в жодних стосунках, а тому позов не визнає. Про те, що ці диски є контрафактними, він довідався від самого автора після початку реалізації.

Як має бути вирішена справа?

Завдання 6

Художник Бабаков під час відпочинку на базі Спілки художників написав картину, на котрій змальовано зимовий пейзаж. Оскільки в нього при собі полотно та фарб не було, то він для написання картини використовував полотно та фарби художника Рябова, який у своїх справах на декілька днів залишив базу відпочинку. Дізнавшись, що на картину було використано його полотно і фарби, Рябов зауважив, що право власності на картину належить йому. Виходячи з цього, він вимагав передати картину йому. До того ж він давно хотів мати картину Бабакова як відомого пейзажиста і не бажає упустити щасливу нагоду. На думку Рябова, картина була написана дуже вдало саме тому, що для неї були використані фарби, привезені ним з Італії і виготовлені за рецептами старих майстрів. Щоб уникнути спорів і непорозумінь, Рябов запропонував Бабакову за картину гроші.

Бабаков же вважав, що власність картини становить зовсім не полотно і фарби, а його праця. Він не погоджувався продати картину і, у свою чергу, бажав компенсувати Рябову вартість фарб та полотна. Використання несвоїх фарб та полотна Бабаков пояснив тим, що приїхав на базу відпочинку без наміру працювати, але його вразив зимовий пейзаж. Саме під впливом

творчого натхнення він не утримався й написав картину. Оскільки вони не змогли домовитися між собою, то спір було передано до комісії Спілки художників і кожен з них звернувся до юриста.

Розберіть доводи сторін і дайте роз'яснення в справі.

Завдання 7

Зотов, працюючи на радіорелейному підприємстві, довгий час брав участь у розробці принципово нової моделі радіофільтру. Після отримання позитивних результатів інша група робітників створила промисловий зразок, а потім базову модель. Незабаром група спеціалістів наказом по підприємству була відзначена грошовими преміями за винахід. Зотова в списку не було, а на його запитання керівник підрозділу повідомив, що сама участь у розробці винаходу не породжує прав інтелектуальної власності. Тоді Зотов звернувся до патентного повіреного з проханням дати відповіді на такі запитання:

- Хто є автором винаходу і кому належать права інтелектуальної власності на промисловий зразок?
- чим відрізняються між собою винахід та промисловий зразок?
- Чи можливо створення промислового зразка без згоди винахідників?
- Чим визначається об'єм правової охорони на винахід, корисну модель та промисловий зразок?
- Які охоронні документи видаються на зазначені об'єкти і який строк їх дії?

Дайте відповіді на поставлені питання.

Тема 7. Право спільної власності

На семінарському занятті студенти мають опанувати поняття і види права спільної власності, з'ясувати порядок визначення часток та здійснення права спільної часткової та спільної сумісної власності. Слід звернути увагу на право співвласника розпорядитися своєю часткою у праві спільної часткової власності та момент її переходу до набувача за договором. Існують певні правила забезпечення переважного права співвласників при купівлі частки у праві спільної часткової власності. Слід відпрацювати також законодавчі вимоги щодо виділення частки з майна, яке перебуває в спільній частковій власності, припинення права на частку в спільному майні за вимогою інших співвласників, накладення стягнення на частку в майні, що перебуває у спільній частковій власності.

Окремого аналізу потребує право спільної сумісної власності, порядок його здійснення та виділення частки з майна, що перебуває у спільній сумісній власності. При вивченні цих питань необхідно звернути увагу на те, як урегульовані відносини спільної власності в Сімейному та Господарському кодексах України.

Право спільної власності – це суб'єктивне право двох чи декількох осіб (власників) на одну визначену річ. Майно на праві спільної власності може належати двом чи декільком колгоспам чи іншим кооперативним та іншим громадським організаціям, або державі й одному чи декільком колгоспам чи іншим кооперативним та іншим громадським організаціям, або двом чи декільком громадянам.

Чинний Цивільний кодекс України зняв обмеження виникнення спільної власності. Тепер допускається об'єднання майна, яке перебуває у власності громадян, юридичних осіб і держави. Майно може належати на *праві спільної часткової чи спільної сумісної власності* одночасно декільком особам незалежно від форми власності.

Спільна часткова власність – це об'єднання майна з визначенням часток. Володіння, користування й розпорядження спільною частковою власністю здійснюється за згодою всіх учасників, а у випадку розбіжностей спір вирішується судом. Сторони мають рівне право голосу в здійсненні прав незалежно від розміру частки кожного.

Спільна сумісна власність – це об'єднання або придбання майна без визначення часток. Відносини сумісної спільної власності можуть виникати тільки за участю громадян і лише у випадках, передбачених чинним законодавством. Існують такі *види права спільної сумісної власності*:

- право спільної сумісної власності подружжя;
- право спільної сумісної власності осіб, що ведуть особисте підсобне господарство;
- право спільної сумісної власності осіб, що ведуть селянське (фермерське) господарство;

Право спільної сумісної власності подружжя виникає з моменту реєстрації шлюбу і припиняється розірванням шлюбу чи смертю одного з подружжя. Право спільної сумісної власності осіб, що ведуть особисте підсобне господарство, належить членам родини.

Зверніть увагу на можливість за законом різних режимів спільної власності відносно селянського (фермерського) чи особистого підсобного господарства. Додатковою підставою

припинення спільної сумісної власності в ньому може стати припинення його діяльності.

Питання для семінарських занять:

1. Поняття та підстави виникнення права спільної власності і його види.
2. Поняття права спільної часткової власності.
3. Право спільної власності селянського фермерського господарства.
4. Переважне право купівлі частки в праві спільної часткової власності.
5. Поняття та види права спільної сумісної власності.
6. Право спільної часткової та сумісної власності подружжя.
7. Поділ та виділення майна учасника спільної власності.
8. Припинення права спільної власності.
9. Звернення стягнення на частку в майні, що є спільною частковою або спільною сумісною власністю.

Основні нормативні акти та література:

1. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р., зі змінами та доповненнями // Голос України. – 2003. – 12 березня.
3. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21-22. – Ст. 135.
4. Житловий кодекс України від 30 липня 1983 року, зі змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1983. – № 28. – Ст. 573.
5. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 10. – Ст. 98.
4. Про власність: Закон України від 07.02.1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 20. – Ст. 249.
5. Про селянське (фермерське) господарство: Закон України від 22. 06. 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 16. – Ст. 93.
6. Про кооперацію: Закон України від 10.07.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 5. – Ст. 35.
7. Гузь Л. Подготовка некоторых категорий гражданских дел к слушанию и особенности их рассмотрения. – Х., 2000.
8. Жилинкова И. В. Правовой режим имущества членов семьи. – Х., 2000.
9. Жилинкова И. В. Брачный контракт (договор). – Х., 2001.

10. Ромовская З. В. Шляхи удосконалювання сімейного законодавства України // Проблеми розвитку цивільного законодавства і методологія викладання цивільно-правових дисциплін. – Х., 1993.
11. Право власності в Україні: Навчальний посібник / За заг. ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової. – К., 2000.

Завдання 1

Громадянка Гончаренко звернулася до суду з позовом на громадянина Прилучка про визнання за нею права власності на 1/2 частину житлового будинку. Позивачка стверджувала, що в 2003 р. вона одружилася із сином відповідача і в період спільного проживання побудувала житловий будинок на два входи. За твердженням позивачки, після закінчення будівництва чоловік повинен був половину будинку оформити на своє ім'я, а другу половину на ім'я своєї матері – відповідачки в справі. Однак він весь будинок оформив на ім'я матері, а сам після цього залишив родину, вступив у фактичні шлюбні відносини з іншою жінкою і жив у її квартирі до самої смерті.

Під час судового засідання з'ясувалося, що договір на право користування земельною ділянкою і будинкові документи споконвічно були оформлені на ім'я відповідачки. Поряд із цим було встановлено, що позивачка брала своїми коштами й працює участь у спорудженні будинку. У суді також було доведено, що чоловік позивачки ніколи не ставив питання про визнання за ним права власності на будинок або його частину. Попередня домовленість про спорудження будинку на двох власників письмово оформлена не була.

Чи підлягає позов задоволенню? Які вимоги закону до підстав виникнення права спільної часткової власності? Чи є спірна будівля чи його частина об'єктом права спільної власності подружжя?

Завдання 2

Подружжя Зозулько під час спільного проживання придбало автомобіль «Волга». Через деякий час чоловік загинув в автомобільній катастрофі. Нотаріус видав свідоцтво про спадщину, відповідно до якого одна половина спадкоємного майна, включаючи автомобіль, належить дружині, а друга половина переходить матері загиблого, дружині й дочці.

За позовом дочки про розділ спадкоємного майна в натурі автомобіль був переданий матері, а на відшкодування належної дочці частки автомашини на її користь стягнена грошова

компенсація. Відразу ж після набуття рішенням суду чинності мати позивачки оформила генеральне доручення з правом розпорядження автомобілем на свого знайомого, який через 10 днів продав його громадянину Гиреву.

Довідавшись про це, дочка звернулася до суду з позовом на свою матір й громадянина Гирева про визнання договору купівлі-продажу недійсним і передачу спірного автомобіля їй. Свої позовні вимоги вона мотувала тим, що їй належить переважне право співвласника на купівлю автомобіля.

Суд першої інстанції задовольнив позов, а колегія в цивільних справах обласного суду це розв'язання скасувала, оскільки була доведена реальна виплата компенсації матір'ю в рахунок компенсації частки дочки при розділі спадкоємного майна.

Проаналізуйте викладені обставини справи. Визначте момент виникнення й припинення права переважної купівлі. Чи правильне розв'язання суду першої інстанції й визначення колегії в цивільних справах?

Завдання 3

Троє підприємців з метою освоєння нової діяльності вирішили об'єднати свої засоби для створення столярної майстерні. Для цього вони уклали договір про спільну діяльність, за яким один з них, Вікторов, зобов'язався надати земельну ділянку біля свого будинку, одержати дозвіл і необхідні для будівництва документи. Інший, Кураков, узяв на себе обов'язки з забезпечення будівництва матеріалами й устаткуванням, а третій, Тятков, повинен був фінансувати будівельні роботи. По завершенні будівництва вони домовилися створити товариство з обмеженою відповідальністю з розподілом часток у статутному фонді відповідно до участі в будівництві майстерні.

Однак після завершення будівництва Вікторов не побажав брати участь в ТОВ і запропонував кожному з двох виплатити грошову компенсацію. Останні ж відмовилися, вважаючи, що майстерня є їхньою власністю й припинення цих відносин за заявою одного учасника неприпустимо. У свою чергу, Вікторов стверджував, що власником її є тільки він, тому що йому належить приватизована земельна ділянка. Не досягши угоди, вони звернулися до суду.

З'ясуйте підставу виникнення спільної часткової власності. Дайте цивільно-правову характеристику праввідносинам, які виникли, і складіть проект розв'язання в справі.

Завдання 4

У результаті розірвання шлюбу між колишнім подружжям виникла суперечка про розділ нажитого ними майна. У своїй позовній заяві Нанаєва вимагала збільшити її частку в приватизованій трикімнатній квартирі з урахуванням того, що з нею залишається повнолітня дочка. Крім того, вона вимагала збільшення частки, оскільки чоловік останні два роки проживав окремо від родини і вона самостійно зробила ремонт і оплатила комунальні послуги.

У свою чергу, Нанаєв просив суд не включати до складу майна, що підлягає розділу, автомобіль, який він купив на дивіденди від акцій свого підприємства. При цьому він не погоджувався з вимогами дружини стосовно квартири і вважав, що їхні частки повинні бути рівними.

Поряд із цим дочка вважала, що оскільки квартира була приватизована з урахуванням її прав, то їй повинна бути виділена частка у вигляді окремої кімнати, що не підлягає розділу.

Розберіть доводи сторін. Як повинна бути вирішена справа?

Завдання 5

При перевиданні методичних рекомендацій з підготовки студентами технікуму лабораторних, курсових і дипломних робіт між їхніми співавторами виникла суперечка. Вони звернулися до юриста з наступними питаннями:

1. Чи можуть вони самостійно перевидати «Методичні рекомендації» без згоди співавтора, що звільнився?
2. Чи виникли в них з приводу підготовки кожним зі співавторів окремих глав права спільної часткової власності?
3. Чи можлива переробка, викуп або усунення розділу (частки) співавтора, що звільнився, і чи потрібно йому доводити до відома?
4. Можна трансформувати відносини визначеного часткового співавторства на «Методичні рекомендації» у нероздільну спільну власність?
5. Чи виникає право спільної інтелектуальної власності у випадку, якщо видання здійснюється без виплати авторського гонорару?

Дайте відповіді на поставлені питання. Поясніть, у чому особливості загальної інтелектуальної власності.

Завдання 6

У зв'язку зі смертю співзасновника товариства з обмеженою відповідальністю «Еллада» відкрилася спадщина. Спадкоємцями

були визнані дружина й син померлого, котрі претендували на включення їх відповідно до часток до складу засновників. Однак на загальних зборах засновників було прийняте розв'язання відмовити спадкоємцям у прийомі, а частку померлого виплатити грошима. У свою чергу, спадкоємці виходили з того, що померлий був організатором цього товариства, мав перевагу часток, а тому вони (дружина й син) мають право переважного розв'язання. Виходячи з цього, вони запропонували іншим засновникам продати їм свої частки. Оскільки сторони не змогли дійти згоди, вони звернулися до суду. У своїх позовних заявах кожна зі сторін посилалася на право переважної купівлі частки, відмовляючись від грошової компенсації, і вимагала частини майнового комплексу в натурі.

Дайте юридичну оцінку вимогам сторін. Поясніть, як повинна бути вирішена справа.

Завдання 7

Між модельним жіночим комплексом «Форум» і низкою фірм був укладений договір про пайову участь останніх у будівництві житлового будинку на проспекті Гагаріна. При цьому фірми перелічували кошти під конкретні квартири, які планували виділити своїм працівникам. Перед здачею житлового будинку в експлуатацію з боку МЖК «Форум» прийшло повідомлення про необхідність доплат, викликаних інфляцією й подорожчанням вартості матеріалів і робіт. Ця умова була передбачена і договором. Оскільки в одній з фірм необхідних коштів не виявилось, то її працівники запропонували внести їх самостійно.

Однак коли вони звернулися в МЖК, то там їм пояснили, що у зв'язку з несвоєчасним перерахуванням необхідних доплат інші учасники пайового будівництва скористалися своїм правом переважної купівлі частки, яка звільнилася. Довідавшись про це, керівництво фірми звернулося з позовом до господарського суду про відновлення свого порушеного права. У позовній заяві воно звертало увагу на те, що відносини спільної часткової власності тут не виникає й у даному випадку має місце лише пайова участь у будівництві будинку, кожна з квартир якого є окремим об'єктом.

Дайте характеристику правовідносинам власності. Складіть проект розв'язання господарського суду.

Завдання 8

Після вступу у фактичні шлюбні відносини подружжя почало перебудовувати літню кухню на садибі батьків дружини

в житловий будинок. У його будівництві брали участь своєю працею й фінансовою допомогою батьки. Основний же тягар витрат ліг на чоловіка. Після закінчення будівництва подружжю удалося узакоонити будівлю, оформивши всі документи на дружину. Через кілька років між ними склалися неприємні стосунки, і чоловік зажадав розподілу всього спільно нажитого майна. Однак дружина і її батьки, виходячи з того, що оскільки будинок розташований на виділеній ними ділянці і зареєстрований на дружину, про що є запис і в будинковій книзі, то він розділу не підлягає.

Не погодившись із цим, чоловік звернувся до суду з позовом про виділення його частки в натурі. З грошовою компенсацією він не згодний.

Хто є власником будівлі? Яке значення має участь у будівництві батьків та реєстрація будинку лише на одного члена сім'ї? Як має бути вирішена справа?

Завдання 9

Після 10 років спільного життя подружжя Сидорових розірвало шлюб. На судовому засіданні при розподілі спільно набутого майна Сидорова просила визнати за нею право на половину гонорару, який одержить її чоловік за видання книги, написаної ним в період їх спільного життя.

На думку Сидорова, гонорар не можна вважати спільною власністю подружжя, оскільки даний гонорар ним ще не одержаний. Сидорова звернула увагу суду на статтю доктора юридичних наук, в якій говориться, що авторський гонорар є спільною власністю подружжя вже з моменту його нарахування, а не з моменту одержання одним із подружжя. Крім того, їй відомо, що суд сусіднього району, розглядаючи таку ж справу, позов про розподіл нарахованого, але не отриманого гонорару задовольнив.

З'ясуйте, на яких умовах авторський гонорар відноситься до спільної сумісної власності подружжя і чим має керуватися суд при винесенні розв'язання в даній справі?

Тема 8. Речові права на чуже майно

При підготовці до заняття слід насамперед вивчити загальну характеристику речових прав на чуже майно та види цих речових прав. Варто звернути увагу на те, що речові права не охоплюють усіх прав власника і не скасовують його відповідних прав на це ж саме його майно. Перш за все, це стосується права володіння чужим майном, що передбачає окремий склад

правовідносин: суб'єкти, об'єкти, зміст, підстави виникнення та припинення. Обов'язок недобросовісного власника щодо повернення майна особі, яка має на нього право власності чи інше право або яка є добросовісним власником.

Видом речових прав на чуже майно є право обмеженого ним користування іншими особами – сервітут. У законі воно передбачає право сторонньої особи на річ, що належить власнику, тобто право на чужу річ. Слід ретельно проаналізувати підстави виникнення сервітутних прав. У залежності від цього вони поділяються на публічні та приватні. Існують певні умови відносно суб'єктів, об'єктів, змісту та порядку встановлення й припинення сервітуту. Закон передбачає гарантії здійснення сервітутних прав, можливі речові та зобов'язальні форми захисту.

У залежності від особливостей об'єктів сервітутних прав (земля, житло, інша нерухомість) сервітуту поділяються на певні види. Так, існує сервітутне право обмеженого користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис). Слід звернути увагу на підстави та порядок його виникнення й припинення. Якщо цей сервітут має приватно-правовий характер, то він передбачає договірні підстави, де договір про надання права користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб складається на певний строк. Закон чи договір передбачає встановлення чітких прав та обов'язків власника земельної ділянки, наданої у користування для сільськогосподарських потреб, а також право землекористувача на відчуження права користування земельною ділянкою.

Слід звернути увагу на особливість підстав виникнення та припинення права користування чужою земельною ділянкою для забудови. Можливий тут сервітут охоплюється поняттям суперфіції, який краще засвоїти, ознайомившись із правами та обов'язками власника й землекористувача земельної ділянки, наданої для забудови. Розберіть підстави та правові наслідки припинення суперфіції.

Питання для семінарських занять:

1. Поняття та види прав на чужі речі.
2. Підстави та способи виникнення права на чужі речі.
3. Зміст права на чужі речі.
4. Набувальна давність та речові права.
5. Класифікація сервітутів.
6. Суперфіції.

7. Захист прав особи, що користується чужими речами.
8. Особливості припинення речових прав на чужі речі.

Основні нормативні акти та література:

1. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р., зі змінами та доповненнями // Голос України. – 2003. – 12 березня.
3. Житловий кодекс України від 30 липня 1983 р., зі змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1983. – № 28. – Ст. 573.
4. Про власність: Закон України від 7 лютого 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 20. – Ст. 249.
5. Про іпотеку: Закон України від 19. 07. 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 23. – Ст. 167.
6. Про забезпечення прав кредиторів та реєстрацію обтяжень: Закон України від 08. 11. 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 11. – Ст. 140.
7. Про оренду державного та комунального майна: Закон України від 10. 04. 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992 р. – № 30. – Ст. 416.
8. Про цінні папери і фондову біржу: Закон України від 18.06.1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 38. – Ст. 508.
9. Про нотаріат: Закон України від 02. 09. 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 39. – Ст. 384.
10. Про угоди щодо відчуження земельної частки (паю): Закон України від 18 січня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 11. – Ст. 55.
11. Камышаский В. П. Право собственности: пределы и ограничения. – М., 2000.
12. Майданик Р. А. Траст; собственность и управление капиталами. – К., 1995.
13. Право собственности в Украине / Под ред. Я. Н. Шевченко. – К., 1996.
14. Склоковский К. И. Собственность в гражданском праве. – М., 2000.
15. Слипченко С. А. Право доверительной собственности. – Х., 2000.
16. Суханов Е. А. Лекции о праве собственности. – М., 1991.
17. Шевченко Я. М. Власність і право власності. – К., 1994.
18. Щенникова Л. В. Вещные права в гражданском праве России. – М., 1996.

Завдання 1

Після оформлення права приватної власності на житловий будинок Коломієць вирішив спорудити на присадибній ділянці басейн. Після того, як він почав копати фундамент, до нього з'явилися представники районного відділу зв'язку з попередженням про незаконність робіт. Вони вказали на те, що через його ділянку заплановано проведення підземного електрокабелю. У свою чергу, гр. Коломієць вважав, що він є повновладним власником житлового будинку і присадибної земельної ділянки, а тому без його згоди на ній ніхто ніяких робіт проводити не має права.

За захистом своїх порушених, на його погляд, прав власника він звернувся до юридичної консультації.

Дайте відповідь на спірні питання.

Завдання 2

Громадянин Уманцев після приватизації земельної ділянки заборонив прохід по ньому власникам сусідніх ділянок, який набагато скорочував шлях до станції електрички. Він забудував прохід, спеціально створений його батьком більше 30 років тому, і посадив на ланцюг величезного собаку.

При розгляді суперечки в суді було встановлено, що проходом до станції електрички одноосібними користувалися більше 30 років за згодою батька й діда Уманцева, а обхід навколо ділянки займає на 25-30 хвилин більше часу. Більше того, людям літнього віку йти на станцію в обхід практично неможливо, оскільки там крутий підйом.

Поясніть підстави, зміст та умови сервітутних прав. Дайте відповідь на поставлені питання.

Завдання 3

Між орендарем виробничого приміщення та власником – фірмою «Олімп», яка надала його в користування, виник спір у зв'язку з тим, що власник продовжував користуватись місцями загального призначення. Його робітники та робітники інших орендованих приміщень постійно набирали в переданому в оренду приміщенні воду, використовували його коридор для проходу до своїх кабінетів. Крім того, в приміщенні постійно був натовп відвідувачів, що спричиняло орендареві незручності. На зауваження та вимоги не порушувати прав орендаря робітники власника відповідали, що тут так заведено, а керівник підприємства запропонував їм звільнити приміщення.

За цих підстав орендар звернувся до власника з негаторним позовом. У свою чергу, юристконсульт власника пояснив, що його права засновані на сервітуті, а, крім того, орендар не має права на подібний позов до власника.

Розберіть доводи сторін та дайте вирозв'язання спору.

Завдання 4

Власники трьох кімнат у чотирикімнатній комунальній квартирі посварились з наймачем четвертої кімнати, якому власник за договором оренди передав цю квартиру в користування. Він претендував на ті ж самі права та пільги відносно приміщень спільного користування та антресолі і кладовку, що власник. При цьому вони вважали, що ці права мають особистий характер, належать лише власникам і не можуть передаватись іншим особам, а тому наймач як користувач чужою річчю повинен узгодити з ними свої права.

Дайте юридичну оцінку доводам сторін і вирішіть справу.

Завдання 5

Ребров жив в успадкованому ним будинку разом із колишніми членами своєї родини. У зв'язку з переїздом на інше місце проживання він продав будинок Анчакову. При цьому в умовах договору не передбачалось проживання в будинку інших громадян. Після укладення договору Ребров виїхав із будинку. В той же час його колишні родичі залишити будинок відмовилися, мотивуючи це тим, що іншої житлової площі вони не мають.

Новий власник звернувся до суду з позовом про звільнення цими особами його будинку. На підтвердження своїх вимог позивач указував на те, що якщо будинок залишив попередній власник, то члени його родини, до того ж колишні, і поготів зобов'язані залишити будинок.

Відповідачі, заперечуючи проти позову, вказували на те, що у свій час вселилися в будинок як члени сім'ї власника й зміна власника не тягне для них зобов'язання звільнити будинок. Крім того, вони розглядають ці відносини як сервітутні.

Вирішіть справу. Чи зміниться розв'язання суду, якщо до укладення договору особи, які проживали у будинку, дали письмове зобов'язання звільнити будинок, але потім від його виконання відмовилися?

Завдання 6

Григоров та Крамар, які мешкали поруч, приватизували свої земельні ділянки. Григоров, вважаючи себе незалежним

власником, заборонив своєму сусіду, Крамарю, здійснювати прохід та проїзд через свою садибу. У відповідь Крамар теж заборонив користуватися колодязем, яким до приватизації вони обидва користувалися. Вони вважали, що право власності припиняє всі попередні умови і надає їм повну самостійність. При розгляді суперечки у відділі виконкому по земельних ресурсах та землевлаштування було встановлено, що дістатися однієї із ділянок, минаючи іншу, дуже важко. Змоги забезпечити колодязями обидві ділянки не мали успіху, тому що, незважаючи на неодноразове буріння свердловин, вода не пішла.

Поясніть підстави та зміст прав на чужі речі в цьому випадку. Як вирішити суперечку, яка виникла?

Завдання 7

Дикун приїхав в Харков до свого брата Коваленка, якого він не бачив більше шести років. У квартирі брата його зустрів незнайомий чоловік, який повідомив, що він проживає в ній понад двох років. З його слів, за весь цей час Коваленка, як господар квартири, його не турбував і не з'являвся. Від сусідів Дикун дізнався, що його брат давно виїхав з України на заробітки, а новий мешканець хоча потрапив в квартиру самовільно, але сплачує за комунальні послуги і веде зразковий спосіб життя. Для захисту прав свого брата Дикун звернувся до прокурора. Він вимагав притягнення цього громадянина до відповідальності за самовільне користування чужим майном.

Чи існує законодавча можливість користуватись чужими речами без згоди власника? Чи має Дикун право на захист прав власності свого брата без його згоди? Чи має в цьому випадку самовільне зайняття чужого приміщення? Як має бути вирішена справа?

Тема 9. Захист права власності

При підготовці до семінарських занять з цієї теми студенти мають розібратись, чому захист права власності і речових прав є лише одним із видів захисту права власника. Цивільне право розрізняє *зобов'язально-правові* й *речовинно-правові* засоби захисту права власності й інших речових прав. При цьому *зобов'язально-правові* засоби захищають безпосередньо права кредитора в зобов'язанні, а отже, права й інтереси власника.

Речовинно-правові засоби захищають безпосереднє право власності й інші речові права (право господарського ведення, право оперативного керування й ін.). Речовинно-правові засоби

захисту права власності здійснюються шляхом подачі *віндикаційного й негаторного* позовів.

Віндикаційний позов – це позов неволодіючого власника (іншого законного власника) до незаконно володіючого невідчуженого майна в натурі (ст. 387 ЦК України).

Умови, необхідні для пред'явлення віндикаційного позову:

- а) власник утратив володіння річчю без своєї волі;
- б) між власником та володарем речі відсутні зобов'язальні стосунки;
- в) річ є індивідуально визначеною;
- г) місце перебування речі власнику відомо;
- д) річ перебуває в її первісному фізичному стані;
- е) річ перебуває в чужому володінні і це володіння незаконне;
- ж) на час позову власник не втратив права власності, а володар не став власником;
- з) позов має бути заявленим за місцем останнього перебування речі, останньому її володарю.

Негаторний позов – це вимога власника (іншого законного власника) про усунення перешкод у здійсненні своїх прав, хоча б ці порушення і не пов'язані з позбавленням володіння (ч. 2 ст. 48 Закону України «Про власність», ст. 391 ЦК України).

Для подібного роду порушень характерний їхній тривалий характер. Поки порушення продовжується, зберігаються підстави для пред'явлення негаторного позову.

До умов задоволення позову також відносяться:

- а) збереження права власності в позивача на момент заяви позову;
- б) протиправність порушення відповідачем права користування;
- в) наявність порушення прав власника на час позову.

Питання для семінарських занять:

1. Засоби захисту права власності.
2. Види засобів захисту права власності.
3. Речовинно-правові засоби захисту права власності.
4. Віндикаційний позов.
5. Особливості віндикації грошей та цінних паперів.
6. Розрахунки при витребуванні майна з чужого незаконного володіння.
7. Негаторний позов (підстави, зміст, умови).
8. Визнання права власності.
9. Визнання незаконним правового акта, що порушує право власності.
10. Відшкодування шкоди, завданної власникові.

11. Захист речових прав на чуже майно.

Основні нормативні акти та література:

1. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р., зі змінами та доповненнями // Голос України. – 2003. – 12 березня.
3. Житловий кодекс України від 30 липня 1983 р., зі змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1983. – № 28. – Ст. 573.
4. Про власність: Закон України від 07. 02. 1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 20. – Ст. 249.
6. Про забезпечення прав кредиторів та реєстрацію обтяжень: Закон України від 08. 11. 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 11. – Ст. 140.
7. Про нотаріат: Закон України від 02. 09. 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 39. – Ст. 383.
8. Про перелік документів, за якими стягнення заборгованості провадиться у безспірному порядку на підставі виконавчих написів нотаріусів: Постанова Кабінету Міністрів України від 29. 06. 1999 р. // Офіційний вісник України. – 1999. – № 26. – С. 124.
9. Грибанов В. П. Осуществление и защита гражданских прав. – М., 2000.
10. Гузь Л. Подготовка некоторых категорий гражданских дел к слушанию и особенности их рассмотрения. – Х., 2000.
11. Дзера О. В. Развитие права собственности граждан в Украине. – К., 1996.
12. Защита субъективных гражданских прав и гражданское судопроизводство. – Ярославль, 1997.
13. Іваненко Л. М. Цивільно-правові засоби захисту прав споживачів (покупців). – К., 1998.
14. Камышаский В. П. Право собственности: пределы и ограничения. – М., 2000.
15. Кройтор В. Защита прав граждан и организаций. – 2-е изд. – Х., 1995.
16. Право собственности в Украине / Под ред. Я. Н. Шевченко. – К., 1996.
17. Підпригора О. О. Захист права власності в римському приватному праві. – К., 1960.

18. Присяжнюк Т., Мірошник О. Захист права власності у Європейському правовому просторі // Право України. – 2001. – № 8. – С. 68.
19. Скворцов О. Ю. Вещные иски в судебно-арбитражной практике. – М., 1998.
20. Суханов Е. А. Лекции о праве собственности. – М., 1991.

Завдання 1

Моркулова звернулася до суду з позовом на держадміністрації про надання їй житлового приміщення в будинку державного житлового фонду. На обґрунтування своїх позовних вимог вона посилалася на ст. 54 Закону України «Про власність» і той факт, що з вини відповідача будинок, який належить їй на праві приватної власності, обвалився. Причиною його руйнування стала вирита міськими службами каналізаційна траншея.

Позивачка також пояснила, що до обвалу вона подала до суду позов про усунення перешкод користування своєю будівлею до виконкому. Однак дата слухання по цій справі ще не призначена. З урахуванням цих обставин вона просила суд задовольнити її позов і зобов'язати відповідача надати в позачерговому порядку квартиру, рівноцінну за площею її зруйнованому будинку.

Під час судового засідання представник відповідача стверджував, що своєчасному виконанню робіт із прокладання каналізації перешкоджала нездоланна сила. Крім того, уся проектно-кошторисна документація на їх виконання погоджена з районними службами і правомірна.

Зробіть аналіз викладених доводів сторін і поясніть можливості задоволення позовних вимог.

Завдання 2

У вересні 2003 року Державною виконавчою службою був організований продаж недобудованого будинку, приналежного громадянці Граджія. У жовтні цього року її колишній чоловік звернувся до суду з позовом про визнання за ним права власності на половину цього будинку і визнання недійсною угоди купівлі-продажу будинку. На обґрунтування позову він указав на те, що до серпня 2003 року він перебував з громадянкою Граджія в шлюбі. Йому належить як чоловіку половина будинку і його частина не могла бути продана як відшкодування боргів колишньої дружини. Крім того, він реально брав участь у будівництві спірного будинку.

Відповідачем у справі був набувач будинку з публічних торгів громадянин Чубів, що представив документи, які свідчать про те, що він зазнав витрат на його добудування. Про права й претензії позивача на цей будинок він не знав і тому вважав себе сумлінним набувачем. На його думку, обставина, що він був знайомий із громадянкою Граджія, не є свідченням його несумлінності.

Дайте цивільно-правову кваліфікацію доводам сторін. Як повинна бути вирішена справа? Що є предметом можливої віндикації?

Завдання 3

Захаров був засуджений за ст. 206 Кримінального кодексу України на 6 років позбавлення волі. Після набуття вироком суду чинності, прокурор пред'явив позов про стягнення на користь потерпілого грошової суми на відшкодування моральної та матеріальної шкоди. Однак цей цивільний позов у кримінальній справі був залишен без розгляду. Розмір матеріальної шкоди визначений без пред'явлення підтверджувальних документів. У той же час для забезпечення позову на приватизовану квартиру Захарова був накладений арешт. На вимогу адвоката обвинуваченого суддя зазначив, що за потерпілим зберігається право на позов в цивільній справі, квартира може бути вилученою й арешт зберігається.

Чи підлягає позов задоволенню? Як може бути захищено право власності в цих випадках? Вирішіть справу.

Завдання 4

Громадянин Акулов придбав на авторинку «Лоск» автомобіль «Вольксваген». Договір купівлі-продажу був засвідчений нотаріусом. Потім громадянин Акулов звернувся в органи ДАІ за реєстрацією придбаного автомобіля. Однак при перевірці й огляді автомобіля працівники ДАІ установили ряд невідповідностей митних документів і в реєстрації відмовили.

Керуючись вимогами ст. 392 Цивільного кодексу України та ст. 48 Закону України «Про власність», громадянин Акулов звернувся за захистом свого порушеного права до суду. У позовній заяві він вимагав усунення порушень свого права користування автомобілем із боку ДАІ. На обґрунтування позову він посилався на те, що придбаний ним автомобіль серед викрадених і розшукуваних не значиться. Крім того, угода нотаріально оформлена і право власності до нього перейшло на законних підставах. Недоліки в митних документах не є про-

виною. Вони не мали істотного значення для правомірності купівлі – продажу, а тому ДАІ не вправі чинити перешкоди у здійсненні його прав.

У свою чергу, представник ДАІ навів докази порушень і неможливості без їхнього усунення реєструвати транспортні засоби.

Проаналізуйте доводи сторін. Чи підлягає позов задоволенню і чи відноситься він до негаторного?

Завдання 5

До юридичної консультації звернулася група мешканців будинку по вулиці Пермській з проханням захисту їхнього права користування. З їхніх слів, усі квартири їхніх під'їздів приватизовані, а тому вони не згодні з висуненням ТОВ «Нірвана» прав на прибудову в їхньому під'їзді й розміщенні в ньому нічного клубу, оскільки постійний шум перешкоджатиме спокійному відпочинку. На їхню думку, ставши власниками, вони одержали право самостійно вирішувати питання, пов'язані з переплануванням і добудуванням будинку, й розв'язання виконкому повинно було бути з ними погоджене.

У зв'язку з підготовкою позовної заяви юрист з'ясував, що розв'язання виконкомом було прийнято до повної приватизації зазначених під'їздів. З урахуванням цього він пояснив громадянам, що судової перспективи в рішенні суперечки на їх користь немає. З його слів, відсутні і підстави для пред'явлення позову про усунення перешкод у здійсненні власником права користування річчю.

Чи правильна консультація юриста? Чи є в даному випадку підстави для пред'явлення негаторного позову?

Завдання 6

Група студентів придбала в магазині «Комп'ютер» компакт-диск інформаційної системи «Законодавство України». Під футляром диска вони прочитали рекламне повідомлення про те, що його покупець тим самим погоджується з ліцензійними умовами, на яких працює фірма-виготовлювач. Саму ж умову можна з'ясувати після завантаження компакт-диска в комп'ютер.

Запустивши в інституті диск у роботу, вони побачили повідомлення про те, що можливість користуватися законодавчою базою обмежена трьома місяцями. За цей час покупець зобов'язаний зареєструватися в м. Києві і підписатися на придбання нового диска з доповненнями й змінами чинного законодавства на черговий квартал. При невиконанні цих умов

комп'ютер дасть збій, і більше користуватися цією інформацією покупець не зможе.

Вважаючи, що продавець грубо порушив умову й порядок угоди і права власності, вони звернулися в магазин із претензіями. Однак їм пояснили, що ці умови не установлені виготовлювачем. Між студентами виникла суперечка, куди варто звертатися: до виготовлювача, у товариство споживачів, антимонопольний комітет або в суд. Їм не зрозуміло було, і як можуть бути захищені їхні права користування. Із цими питаннями вони звернулися до юриста.

Дайте відповіді на поставлені питання. Чи є підстави для пред'явлення негаторного позову?

Завдання 7

Серед украденого в квартирі громадянина Ситцева майна була стародавня ікона Георгія Переможця, що є пам'яткою культури. Коли викрадачі були затримані, серед речей ікони не знайшлося, бо вони її продали на ринку громадянину, який запропонував високу ціну. Ситцев був визнаний цивільним позивачем у кримінальній справі і розраховував на грошову компенсацію.

Через кілька місяців, будучи у відрядженні в Києві, Ситцев познайомився з колекціонером, у будинку якого побачив свою ікону. Оскільки останній повернути її відмовився, то Ситцев звернувся до суду з позовом про витребування ікони з чужого незаконного володіння колекціонера. На судовому засіданні відповідач стверджував, що ікону придбав для нього приятель на ринку в м. Харкові, і про те що вона викрадена, він не знав. Крім того, він її відреставрував і виготовив оклад із ліванського кедра.

Розберіть доводи сторін і складіть проект розв'язання в справі.

Завдання 8

До суду була подана позовна заява групи домовласників приватного сектору. Вони вимагали від міськводоканалу усунення перешкод у здійсненні ними права користування домоволодіннями. На обґрунтування позову домовласники наводили докази того, що відповідачем уздовж їхніх парканів була розрита траншея для прокладання водопроводу. Через кілька місяців роботи після дощів траншея заповнилася водою. У результаті вони позбавлені можливості заїзду в двір і гаражі.

На судовому засіданні юрист міськводоканалу, що представляв інтереси відповідача, пред'явив погоджені зі

службами виконкому дозволи і проектно-кошторисну документацію на проведення зазначених робіт. Порушення термінів їхнього завершення він пояснив відсутністю належного фінансування і масових аварій в інших місцях міста. Крім того, він стверджував, що ця суперечка непідвідомча суду і повинна бути розглянута в адміністративному порядку.

Тема 10. Припинення права власності

При вивченні цієї теми та при підготовці до семінарських занять слід звернути увагу на підстави й засоби припинення права. Вони тісно пов'язані з підставами виникнення цього права, а крім того, не виключають добровільну відмову від права власності. Можливо також припинення права власності особи на майно, яке не може їй належати, припинення права власності внаслідок знищення майна. Окремо слід з'ясувати особливості та порядок викупу земельної ділянки з метою суспільної необхідності і припинення права власності на нерухоме майно у зв'язку з викупом земельної ділянки, на якій воно розміщене. Закон також передбачає викуп пам'ятки історії та культури, що утримуються безгосподарно.

Право власності також припиняється у випадках прийняття судового розв'язання про конфіскацію об'єктів права власності. Поряд з цим органами влади може бути застосована реквізиція.

Підставами припинення права власності є юридичні факти, передбачені чинним законодавством. Ці підстави умовно поділяються на загальні та спеціальні і первісні та похідні.

Право власності в набувача майна за договором виникає з моменту передачі речі, якщо інше не передбачено законом чи договором. Оскільки в більшості випадків виникнення права власності на річ в однієї особи означає припинення права власності на ту ж річ в іншої особи, то підстави виникнення права власності одночасно є підставами для його припинення. Але припинення права власності може мати місце і без виникнення його в іншої особи: це споживання речі її власником; вилучення речі з ци-вільного обороту; у силу подій чи неправомірного поведження третіх осіб.

Таким чином, підстави припинення права власності підрозділяються на:

- залежні від волі й свідомості власника;
- незалежні від волі й свідомості власника.

Право власності припиняється при настанні окремих юридичних фактів. Їх можна розбити на три групи основ:

- пов'язані з припиненням існування об'єкта (споживання чи загибель речі);
- пов'язані з припиненням суб'єкта права власності (смерть фізичної особи, припинення юридичної особи тощо);
- пов'язані з примусовим або добровільним відчуженням.

Слід мати на увазі, що підстави припинення права власності в однієї особи в той же час можуть бути підставами його виникнення в іншої (приватизація).

Питання для семінарських занять:

1. Поняття припинення права власності.
2. Підстави припинення права власності.
3. Особливості припинення права власності юридичних осіб.
3. Форми й види припинення права власності.
4. Реквізиція та конфіскація.
5. Наслідки припинення права власності.

Оновні нормативні акти та література:

1. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р., зі змінами та доповненнями // Голос України. – 2003. – 12 березня.
3. Житловий кодекс України від 30 липня 1983 р., зі змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1983. – № 28. – Ст. 573.
4. Про власність: Закон України від 07. 02. 1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 20. – Ст. 249.
5. Про приватизацію державного майна: Закон України від 04.03.1993 р. // Відомості Верховної Ради. – 1992. – № 24. – Ст. 348.
6. Про заставу: Закон України від 02. 10. 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 47. – Ст. 642.
7. Про цінні папери і фондову біржу: Закон України від 18. 06. 1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 38. – Ст. 508.
8. Про нотаріат: Закон України від 02. 09. 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 39. – Ст. 384.
9. Камышаский В. П. Право собственности: пределы и ограничения. – М., 2000.
10. Кукса В. П., Онищук Г. І., Охтеня О. І. Приватизація державного житла: запитання і відповіді. – К., 1996.
11. Право собственности в Украине / Под ред. Я. Н. Шевченко. – К., 1996.

12. Суханов Е. А. Лекції про право власності. – М., 1991.
13. Скловский К. И. Собственность в гражданском праве. – М., 2000.
14. Чуйкова В. Ю. Наследование квартир, находящихся в процессе приватизации // Предпринимательство, хозяйство и право. – 1998. – № 7. – С. 10-14.

Завдання 1

На зборах акціонерів закритого акціонерного товариства «Епос» голова правління доповів, що балансова вартість майна значно нижче реальної ринкової ціни. Рядові акціонери, виходячи з наявності в них прав переважної купівлі майна, вирішили викупити майно товариства і визначити угоди голови правління про його відчуження недійсними. Однак юрист їм роз'яснив, що право на переважну купівлю виникає лише при виході зі складу акціонерів ЗАТ і стосовно акцій. Оскільки підприємство їх не індексувало, то з виходом зі складу ЗАТ вони одержать з урахуванням інфляції значно меншу суму. При цьому і Закон «Про господарчі товариства» ці відносини належним чином не врегулював. Тому основ для звертання в суд немає, а дії голови правління ЗАТ правомірні.

Проаналізуйте сформульовану ситуацію з урахуванням вимог чинного законодавства. Поясніть порядок припинення спільної власності і правові можливості акціонера у випадку виходу й припинення діяльності ЗАТ. Чи правильна відповідь юриста?

Завдання 2

Громадянка Альохіна звернулась до райвиконкому із заявою про відмову від своїх прав на житловий будинок, що належить їй на праві приватної власності. Натомість вона пропонувала надати їй двокімнатну квартиру у центрі міста. В заяві вона також вказала на неможливість утримування та сплати комунальних платежів. Якщо їй відмовлять, вона вимушена буде припинити робити ці платежі. Оскільки їй було відмовлено, вона звернулась до юридичної консультації за більш повною й незалежною консультацією.

На цьому прикладі проаналізуйте особливості припинення права приватної власності на зазначені об'єкти та дайте відповідь.

Завдання 3

Державне підприємство, яке мало житловий фонд, було перетворене на акціонерне товариство. Оскільки новий власник

відмовився від утримування житлового фонду, то Фонд держмайна доручив місцевим органам узяти ці будинки на баланс комунальної власності. Однак житлово-експлуатаційна організація району теж відмовилася взяти житловий фонд на свій баланс. Своє розв'язання вона мотивували тим, що будинки потребують капітального ремонту, а кошти на його проведення в районній адміністрації і в акціонерного товариства нема.

Виникло питання, чи залежить припинення державної власності від волевиявлення органів комунальної власності? Кому і в якому порядку можуть бути передані будинки з тим, щоб громадяни не позбулися права на приватизацію займаних ними житлових приміщень.

Дайте необхідну консультацію.

Завдання 4

У зв'язку із саморозпусченням благодійної організації її члени звернулись до її керівництва з вимогами розподілу майна та залишків коштів на її рахунках. Керівник їм відмовив, оскільки, за його словами, в організації залишились невиконана частина зобов'язань за банківським кредитом. Крім того, він заявив, що чинне законодавство не передбачає долю залишків майна після припинення благодійних організацій та їх права власності. Оскільки така відповідь членів не задовольнила, то вони звернулись з позовом до суду.

Визначте, який орган і в якому порядку вирішує долю майна після припинення прав власності на нього, які існують пріоритети в задоволенні вимог кредиторів та вирішіть справу по суті.

Завдання 5

У грудні 2003 року після ряду консультацій центральними органами п'яти політичних партій України було прийняте розв'язання про їх об'єднання в одну партію. У зв'язку з підготовкою об'єднаною союзу в регіональних відділеннях виникли питання:

1. Чи залишається за ними придбані на пожертвування й внески транспорт, оргтехніка і топографічне обладнання? Чи потрібно буде його передавати в центр?
2. Чи можна буде претендувати на самостійний баланс?
3. Чи можуть дрібні партії входити до складу об'єднаної партії на правах асоційованих членів і чи зміниться при цьому для них розмір вступного й членського внесків?

4. Чи вправі члени об'єднаних партій, які не згодні з цим розв'язанням, вийти зі складу партії й одержати компенсацію за зроблені ними внески?
5. Чи існує юридична можливість для регіональних відділень партії продовжувати свою діяльність на самостійній основі без об'єднання з іншими і зберегти за собою колишнє майно?
6. Чи можна викупити створену регіональним відділенням друкарню або одержати її у компенсацію при виході з партії?
7. Як правильно розпорядитись додатковими засобами, зібраними для передвиборчої кампанії на регіональному рівні?

Дайте відповіді на поставлені питання.

Завдання 6

Під час рейду спецзагону ДАІ «Кобра» у гр. Лесіна був вилучений автомобіль BMW 735, котрий, за даними Інтерполу, перебував у розшуку. Автомобіль був поставлений на стоянку тимчасової затримки автомобілів ДАІ. У процесі слідчих дій було встановлено, що цей автомобіль три роки тому був викрадений у громадянина Бельгії Вороніна. Про це Воронін повідомив слідчі органи Бельгії та страхову компанію за місцем страхування автомобіля. Після закінчення трьох місяців страхова компанія сплатила йому страхове відшкодування. За одержану суму він придбав собі новий автомобіль.

Громадянин Лесін придбав цей автомобіль через рік у громадянина України Леонова, з яким познайомився на автомобільному ринку «Лоск». Митним очищенням автомобіля займався Леонов самостійно, після чого між ними був укладений договір купівлі-продажу автомобіля. Договір був засвідчений державним нотаріусом. Після постановки на облік в органах ДАІ на автомобіль був отриманий державний номер.

Коли страховій компанії стало відомо про знаходження автомобіля, вона звернулась з регресними вимогами про його передачу їй на підставі умови абандону. Громадянин Лесін, вважаючи себе сумлінним набувачем, вважав, що право власності колишніх господарів припинилось і він має усі права. За роз'ясненням він звернувся до юридичної консультації з проханням надати йому правову допомогу.

Визначіть підстави та порядок припинення права власності. Дайте роз'яснення про права гр. Лесіна. Вирішіть справу.

Завдання 7

Державне підприємство було перетворене на орендне, і з ним було укладено договір оренди з правом викупу. Частина майна

була викуплена під час перетворення підприємства на орендне. Решту майна орендатор викупав у міру надходження на його рахунок прибутків. Ще до закінчення строку оренди Комітет з управління державним майном вимагав розірвання договору оренди, посилаючись на те, що підприємство належить до муніципальної власності і підлягає перетворенню на казенне підприємство.

Адміністрація та трудовий колектив виступили проти розірвання договору оренди. При цьому вони вказували на те, що строк договору оренди не закінчився, більша частина майна вже викуплена, а решту буде викуплено у строки, обумовлені договором. Крім того, членам трудового колективу у власності підприємства належать внески, на які нараховуються дивіденди.

Оскільки Комітет та орендне підприємство до згоди не дійшли, спір був переданий до арбітражного суду. Як він повинен бути вирішений?

**Питання для підготовки до заліку зі спецкурсу
«Право власності»**

1. Поняття власності та права власності.
2. Форми і види права власності.
3. Склад правовідносин власності.
4. Суб'єкти та об'єкти права власності.
5. Зміст права власності.
6. Первісні та похідні підстави виникнення права власності.
7. Відмова від права власності.
8. Знахідка і скарб.
9. Набуття права власності на безгосподарне майно.
10. Набуття права власності на безгосподарно утримувані пам'ятники.
11. Момент набуття права власності.
12. Припинення права власності.
13. Право власності на чужі речі.
14. Довірча власність.
15. Номінальна власність.
16. Набувальна давність.
17. Фактичне володіння.
18. Суб'єкти та об'єкти фактичного володіння.
19. Поняття і види права приватної власності.
20. Підстави виникнення та припинення права приватної власності.
21. Суб'єкти та об'єкти права приватної власності.
22. Зміст права приватної власності.
23. Право приватної власності приватного підприємця.
24. Цивільно-правові засоби приватизації.
25. Особливості приватизації землі.
26. Приватизація квартир та квартир в ЖБК.
27. Самочинне будівництво.
28. Право приватної власності на земельну ділянку.
29. Право на земельну ділянку при придбанні житлового будинку.
30. Право власника земельної ділянки на забудову.
31. Право приватної власності на житловий будинок та квартиру.
32. Права членів сім'ї власника житлового будинку та квартири.
33. Право довічного володіння.
34. Товариство власників квартир.
35. Право спільної власності та його види.

36. Право спільної власності селянського фермерського господарства.
37. Право спільної власності юридичних осіб.
38. Право спільної часткової власності.
39. Переважне право купівлі частки в спільній власності.
40. Право спільної часткової власності на житловий будинок і квартиру.
41. Право спільної сумісної власності.
42. Право спільної сумісної власності подружжя.
43. Особливості припинення права спільної власності.
44. Право приватної власності юридичних осіб та його види.
45. Суб'єкти права приватної власності юридичних осіб.
46. Підстави виникнення права власності юридичних осіб.
47. Зміст права власності юридичних осіб.
48. Припинення права власності юридичних осіб.
49. Право власності держави.
50. Суб'єкти та об'єкти права державної власності.
51. Підстави виникнення права державної власності.
52. Припинення права державної власності.
53. Право комунальної власності.
54. Право повного господарського ведення.
55. Право оперативного управління.
56. Цивільно-правові засоби захисту права власності.
57. Речово-правові засоби захисту права власності.
58. Віндикаційний позов.
59. Витребування майна від добросовісного набувача.
60. Віндикація грошей та цінних паперів.
61. Негаторний позов.
62. Позовна давність у віндикаційних та негаторних вимогах.
63. Зобов'язально-правові засоби захисту права власності.
64. Право обмеженого користування чужими речами (сервітут).
65. Приватні і публічні сервітути.
66. Підстави, порядок, умови та форми встановлення сервітутів.
67. Земельні сервітути.
68. Житлові сервітути.
69. Захист сервітутних прав.
70. Фактичне володіння та засоби його захисту.
71. Посесорний та петиторний захист права власності.
72. Право інтелектуальної власності та його види.
73. Підстави виникнення та припинення права власності.

74. Право промислової власності.
75. Авторські та суміжні права.
76. Право інтелектуальної власності на комерційне найменування та торгівельну марку.
77. Майнові та немайнові права автора.
78. Суб'єкти та об'єкти права інтелектуальної власності.
79. Зміст права інтелектуальної власності.
80. Захист права інтелектуальної власності.

НОРМАТИВНІ АКТИ ТА ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

а) Нормативні акти та коментарі до законодавства.

1. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про економічну самостійність: Закон Української РСР від 3 серпня 1990 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1990. – № 34. – Ст. 499.
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р., зі змінами та доповненнями // Голос України. – 2003. – 12 березня.
4. Цивільний процесуальний кодекс України від 29 червня 2004 р., зі змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 5. – Ст. 56.
6. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21-22. – Ст. 135.
7. Кодекс об административных правонарушениях Украины (с изменениями и дополнениями по состоянию на 1 января 2002 г.). – X., 2002.
8. Про приватизацію державного майна: Закон України від 19.02.1997 р. // Відомості Верховної Ради. – 1997. – №17. – Ст. 122.
9. Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію): Закон України від 15.05.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 9. – Ст. 44.
10. Про забезпечення прав кредиторів та реєстрацію обтяжень: Закон України від 08. 11. 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 11. – Ст. 140.
12. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 49. – Ст. 682.
13. Про власність: Закон України від 07.02.1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 20. – Ст. 249.
14. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 39. – Ст. 383.
15. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14.05.1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 42. – Ст. 378.
16. Про захист прав споживачів: Закон України від 15 грудня 1993 р., зі змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 1. – Ст. 1.

17. Про селянське (фермерське) господарство: Закон України від 20. 11. 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 16. – Ст. 93.
18. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 6 червня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 39. – Ст. 333.
19. Про право власності на окремі види майна: Постанова Верховної Ради від 17. 07. 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 35. – Ст. 517.
20. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.
21. Про розмежування земель державної та комунальної власності: Закон України від 05.02.2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 35. – Ст. 411.
22. Про оренду державного і комунального майна: в редакції Закону України від 14 березня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 15. – Ст. 99.
23. Об авторском праве и смежных правах: Закон Украины от 23 декабря 1993 г. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 13. – Ст. 64.
24. Про цінні папери та фондову біржу: Закон України від 18. 06. 1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 38. – Ст. 508.
25. Про затвердження переліку документів, за якими стягнення заборгованості провадиться у безспірному порядку на підставі виконавчих написів нотаріусів: Постанова Кабінету Міністрів України від 29. 06. 1999 р. // Офіційний вісник України. – 1999. – № 26. – С. 124.
26. Про приватизацію земельних ділянок: Декрет Кабінету Міністрів України від 26. 12. 1992 р. // Голос України. – 1993. – 15 січня.
27. Положення про порядок придбання, реєстрацію, облік і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії: Постанова Кабінету Міністрів України від 07. 09. 1993 р. // Збірник постанов уряду України. – 1994. – № 1.
28. Про внесення змін та доповнень до Тимчасового положення про порядок реєстрації прав власності на нерухоме майно: Наказ Міністерства юстиції України від 28. 01. 2003 р. // Офіційний вісник України. – 2003. – № 8.
29. Про управління державним майном, яке не увійшло до статутних фондів господарських товариств у процесі

- приватизації, але перебуває на їх балансі: Спільний наказ Фонду державного майна України та Міністерства економіки України від 19. 05. 1999 р. // Офіційний вісник України. – 1999. – № 26.
30. Сборник нормативных актов по вопросам промышленной собственности / Гос. патентное ведомство Украины. – К., Вища школа, 1998.
 30. Притыка Д. Н., Карабань В. Я., Ротань В. Г. Научно-практический комментарий к гражданскому законодательству Украины: В 4-х томах. – Т. 1. – Киев-Севастополь, 2000.

б. Підручники.

1. Бірюков І. А., Заїка Ю. О., Співак В. М. Цивільне право України. Загальна частина: Навчальний посібник для студентів юридичних спеціальностей вищих закладів освіти. – К.: Наукова думка, 2000.
2. Войников И. В. Предпринимательское (хозяйственное) право. – М., 1998.
3. Гражданский кодекс Украины: научно-практический комментарий / Саниахметова Н. А., Харитонов Е. О., Червоний Ю. С. и др.; Под общ. ред. Е. О. Харитонова. – Х.: Одиссей, 2003.
4. Гражданское право Украины: В 2 частях: Часть 1 / Пушкин А. А., Самойленко В. М., Шишка Р. Б. и др.; Под ред. А. А. Пушкина, В. М. Самойленко. – Х.: Основа, 1996.
5. Гражданское право: В 2 томах. Том II (2): Учебник / Ем В. С., Зенин Е. А., Коваленко Н. И. и др.; Под ред. Е. А. Суханова. – М.: БЕК, 2000.
6. Гражданський кодекс Української ССР: Научно-практический комментарий / И. Г. Агапон, М. И. Бару, И. А. Зеленчук и др. – К., 1981.
7. Гуев А. Н. Комментарий к гражданскому законодательству, не вошедшему в части первую и вторую Гражданского кодекса Российской Федерации. – М.: Инфра - М, 2000.
8. Емельянов В. П. Гражданское право Украины: Практическое пособие. – Х.: Консум, 2000.
9. Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации части первой и второй (постатейный) / Сост. и автор комментария А. Б. Борисов. – М.: Книжный мир, 2001.
10. Мейер Д. И. Русское гражданское право: В 2 частях. – (По изданию 1902 року). – М.: Статут, 1997.

11. Пилипенко А. Я., Щербина В. С. Основы господарського права України. – К.: Вентурі, 1998.
12. Советское гражданское право: В 2-х частях. Часть 1 / Маслов В. Ф., Пушкин А. А., Бару М. И. и др.; Под ред. В. Ф. Маслова и А. А. Пушкина. – К.: Выща школа, 1983.
13. Спасибо И. Научно-практический комментарий Закона Украины «О собственности».– Х.: Консум, 1996.
14. Харитонов Е. О., Саниахметова Н. А. Гражданское право Украины: Учебник. – Х.: Одиссей, 2004.
15. Цивільне право України: Підручник: У 2-х книгах. Книга перша / Боброва Д. В., Дзера О. В., Довгерт А. С. та ін.; За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. – К.: Юрінком Інтер, 1999.
16. Цивільне право України: Частина перша / Ч. Н. Азімов, М. М. Сибільов, В. І. Борисової та ін.; За ред. Ч. Н. Азімова, С. Н. Приступи, В. М. Ігнатенка. – Х.: Право, 2000.
17. Шершеневич Г. Ф. Учебник русского гражданского права (по изданию 1907 года). – М., 1995.
18. Щербина В. С. Господарське право України: Навчальний посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2001.

в) Монографічні та інші наукові дослідження:

1. Алексеев С. С. Гражданское право в современную эпоху. – М.: Юрайт, 1999.
2. Алексеев С. С. Частное право. – М.: Статут, 1999.
3. Венедиктов А. В. Государственная социалистическая собственность. – М. - Л.: Госюриздат, 1948.
4. Вершинин А. П. Способы защиты гражданских прав в суде. – СПб.: Изд-во ун-та, 1997.
5. Вишневский А. А. Залоговое право. – М.: БЕК, 1995.
6. Грибанов В. П. Осуществление и защита гражданских прав. – М.: Статут, 2000.
7. Гузь Л. Подготовка некоторых категорий гражданских дел к слушанию и особенности их рассмотрения. – Х.: Ксилон, 2000.
8. Дзера О. В. Розвиток права власності громадян в Україні. – К.: Вентурі, 1996.
9. Жилинкова И. В. Право собственности супругов. – Х: Ксилон, 1997.
10. Жилинкова И. В. Правовой режим имущества членов семьи. – Х.: Ксилон, 2000.
11. Жилинкова И. В. Брачный контракт (договор). – Х.: Ксилон, 2001.

12. Иваненко Л. М. Цивільно-правові засоби захисту прав споживачів (покупців). – К.: Юмана, 1998.
13. Калмыков Ю. Х. Вопросы применения гражданско-правовых норм. – Саратов: Изд-во ун-та, 1976.
14. Калягин В. О. Интеллектуальная собственность (исключительные права). – М.: Норма, 2000.
15. Камышаский В. П. Право собственности: пределы и ограничения. – М.: Статут, 2000.
16. Копылов А. В. Вещные права на землю в римском, русском дореволюционном и современном российском гражданском праве. – М.: Статут, 2000.
17. Красько И. К. Акции и работа с ними. – Х.: Консум, 1998.
18. Кройтор В. Защита прав граждан и организаций. – 2-е изд. – Х.: АО «Бизнес Информ», 1995.
19. Кукса В. П., Онишук Г. І., Охтеня О. І. Приватизація державного житла: запитання і відповіді. – К.: Юрінком, 1996.
20. Ластовина В. Я. О защите прав потребителей: Практическое пособие о применении действующего законодательства Украины. – Николаев: Возможности Киммерии, 1996.
21. Майданик Р. А. Траст; собствєнність и управление капиталами. – К.: Наукова думка, 1995.
22. Мурзин Д. В. Ценные бумаги – бестелесные вещи: правовые проблемы современной теории ценных бумаг. – М.: Статут, 1998.
23. Нарышкина Р. Л. Доверительная собственность в гражданском праве Англии и США. – М.: Наука, 1965.
24. Ніколаєнко Л. І., Бутяєва А. П., Мєняйло Л. А., Радомський В. С. Промисловий зразок. / В. Л. Петров. – К., 1999.
25. Ніколаєнко Л. І., Мєняйло Л. А., Топільська Л. М., Радомський В. С. Знаки для товарів і послуг / В. Л. Петров. – К., 1999.
26. Новицкий И. Б. История советского гражданского права. – М.: Юрид. лит, 1957.
27. Новицкий И. Б., Перетерский И. И. Римское частное право. – М.: Юристь, 1994.
28. Ойгензихт В. А. Презумпции в советском гражданском праве. – Душанбе: Ифрон, 1976.
29. Основные институты гражданского права зарубежных стран: сравнительно-правовое исследование / руков. авт. кол. В. В. Залесский. – М.: Норма, 1999.
30. Павлодский Е. А. Случай и непреодолимая сила в гражданском праве. – М.: Юрид. лит., 1978.

31. Підпригора О. А., Підпригора О. О. Право інтелектуальної власності України: Навч. посібник для студентів юрид. вузів та фак-тів. – К.: Юрінком Інтер, 1998.
32. Підпригора О. О. Захист права власності в римському приватному праві. – К.: Вид-во ун-ту, 1960.
33. Право власності в Україні / За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. – К.: Юрінком Інтер, 2000.
34. Право собственности в Украине / Под ред. Я. Н. Шевченко. – К.: Блиц-Информ, 1996.
35. Розв'язання Верховного Суду України. – К., 2002.
36. Розв'язання Верховного Суду України. – К., 2003
37. Савельев В. А. Гражданский кодекс Германии. – М.: Юрист, 1994.
38. Семчик В. І., Шемшученко Ю. С., Бабенко С. Г., Погрібний О. О. Право власності в споживчій кооперації України. – К.: Юрінком Інтер, 1996.
39. Скловский К. И. Собственность в гражданском праве. – М.: Дело, 1999.
40. Слипченко С. А. Право доверительной собственности. – Х.: Консум, 2000.
41. Суханов Е. А. Лекции о праве собственности. – М.: Статут, 1991.
42. Цвайгерт К., Кётц Х. Введение в сравнительное правоведение в сфере частного права: В 2 т. – М.: Международные отношения, 1998.
43. Черепяхин Б. Б. К вопросу о частном и публичном праве. – М.: Статут, 1994.
44. Шапп Я. Основы гражданского права Германии.: Учебник / Перевод и предисл. К. Арсланова. – М.: БЕК, 1996.
45. Щенникова Л. В. Вещные права в гражданском праве России: Учебное пособие. – М.: БЕК, 1996.
5. Собственность граждан: Юридический справочник / НАН Украины; Институт государства и права им. В. М.Корецкого; Отв. ред. Ю. С. Шемшученко – К.: Генеза, 1997.
6. Юридична енциклопедія: в 6 т. / Відп. ред. Ю. С. Шемшученко. – Т. 1: А-Г. – К.: Українська енциклопедія, 1998.
7. Юридична енциклопедія: У 6 т. / Відп. ред. Ю. С. Шемшученко. –Т. 2: Д-Й. – К.: Українська енциклопедія, 1999.
8. Юридична енциклопедія: в 6 т. / Відп. ред. Ю. С. Шемшученко. – Т. 3: К-М. – К.: Українська енциклопедія, 2001.
9. Юридичний словник-довідник / За ред. Ю. С. Шемшученка. – К.: Феміна, 1996.

г) Енциклопедично-довідкові видання:

1. Гражданское право: Словарь-справочник. – М.: Юринформ-центр, 1996.
2. Правовые системы стран мира: Энциклопедический справочник / Отв. ред. А. Сухарев. – М.: Норма, 2001.
3. Словарь-справочник по гражданскому законодательству / Сост. Выменец В. П., Прудников В. М., Сафонов М. Н. – М.: Инфра – М, 1996.
4. Словник термінів і понять, що вживаються у чинних нормативно-правових актах України. – К.: Оріяни, 1999.

